

Geliş Tarihi:
20.03.2022
Kabul Tarihi:
03.06.2022
Yayımlanma Tarihi:
15.06.2022

Kaynakça Gösterimi: Ekren, N., Fındıkçı Erdoğan, M. , Bildik, K. H., & Çınar, M. A. (2022). Ulusal ekonominin tercihlerini ve önceliklerini güncelleme sürecinde alternatif araç olarak makroekonomik stratejik plan: Yükselen piyasa ekonomileri için öneri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(43), 419-450. doi: 10.46928/iticusbe.1090595

ULUSAL EKONOMİNİN TERCİHLERİNİ VE ÖNCELİKLERİNİ GÜNCELLEME SÜRECİNDE ALTERNATİF ARAÇ OLARAK MAKROEKONOMİK STRATEJİK PLAN: YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ İÇİN ÖNERİ

Araştırma

Nazım Ekren

İstanbul Ticaret Üniversitesi

nazimekren@ticaret.edu.tr

Mefule Fındıkçı Erdoğan

İstanbul Ticaret Üniversitesi

mfindikci@ticaret.edu.tr

Kübra Hatice Bildik

hkbildik@gmail.com

Muhammed Ali Çınar

Sorumlu Yazar (Correspondence)

muhammedalicinar.34@gmail.com

Nazım Ekren, İstanbul Ticaret Üniversitesi İktisat bölümünde profesördür ve İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde Düşünce ve Proje Üretim Akademisi başkanlığı görevini yürütmektedir. Uzmanlık alanları; makro ekonomi, ekonomi politikası, ekonomi politik ve uygulamalı ekonomidir. Lisans ve lisansüstü öğrencilere çeşitli dersler vermektedir.

Mefule Fındıkçı Erdoğan, Finansal Ekonomi alanında doktora derecesine sahiptir. Aynı zamanda Marmara Üniversitesi Ekonometri alanında doktora yapmaktadır. Başlıca araştırma alanları arasında; finansal tahmin ve modelleme, uygulamalı makro ve mikro analiz, panel veri modelleri ve istatistiksel yöntemler bulunmaktadır. Lisans ve lisansüstü öğrencilere ilgili alanlarda dersler vermektedir.

Kübra Hatice Bildik, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ve Psikoloji lisans bölümleri ve İktisat yüksek lisans mezunudur. İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü doktora öğrencisidir. Politik ekonomi, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve siyaset psikolojisi alanlarında araştırmalar yapmaktadır.

Muhammed Ali Çınar, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ve İktisat lisans bölümlerinde eğitim almıştır. İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde İktisat bölümü yüksek lisans öğrencisidir. Makroekonomi politikaları, krizler, ekonomi politik ve güvenlik stratejisi alanlarında çalışmaktadır.

ULUSAL EKONOMİNİN TERCİHLERİNİ VE ÖNCELİKLERİNİ GÜNCELLEME SÜRECİNDE ALTERNATİF ARAÇ OLARAK MAKROEKONOMİK STRATEJİK PLAN: YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ İÇİN ÖNERİ

Nazım Ekren

nazimekren@ticaret.edu.tr

Mefule Fındıkçı Erdoğan

mfindikci@ticaret.edu.tr

Kübra Hatice Bildik

hkbildik@gmail.com

Muhammed Ali Çınar

muhammedalicinar.34@gmail.com

Özet

Amaç: Kamu otoriteleri, gelecekteki operasyonlarında yeni fırsatları gözetebilmek ve sistemdeki aktörler arasında eşgüdümlü aksiyonlar olarak geleceğe dair öngörülerinin tutarlılığını arttırabilmek maksadıyla sürdürülebilirliği ve kapsayıcılığı yüksek makro ölçekli stratejik planların tasarımını önemsemektedirler. Bu çalışmada kilit makroekonomik performans ve istikrar göstergeleri analiz edilmiş, karar alma ve uygulama süreçlerinin aktörler açısından kesiştiği/ayrıştığı alanlar ile ulusal ekonominin tercihleri ve öncelikleri değerlendirilerek yükselen piyasalar için alternatif bir makroekonomik stratejik plan tasarlamak amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışmada ilk olarak seçilmiş yükselen piyasa ekonomilerine ilişkin makroekonomik göstergeler ve iç/dış paydaşlar tarafından hazırlanan raporlar incelenerek ülkelerin mevcut durumları belirlenmiştir. Daha sonra SWOT ve PEST yaklaşımları kullanılarak 21. yüzyılda yaşanan gelişmelerin etkisiyle oluşturulmasının gerekliliği ortaya çıkan makroekonomik stratejik plana uygun olacak şekilde yeni bir matris tasarımı yapılmıştır. Ardından oluşturulan yeni matriste yer alan faktör elemanlarının önem derecelerini belirlemek amacıyla Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) kullanılmıştır. AHP yöntemi ile makroekonomik stratejik planın ana eksenleri ve bileşenleri için ikili karşılaştırma matrisleriyle ağırlıklar elde edilmiştir. Böylece ülkelerin hangi makroekonomik ana eksene ve üretilen strateji önerisine daha fazla önem vermeleri gerektiği ortaya çıkarılmıştır.

Bulgular: Çalışma sonucunda yükselen piyasa ekonomilerinin tercih ve önceliklerini güncelleme sürecinde en önemli ana ekseni, mukayeseli dezavantaj oluşturabilecek alanlar olduğu belirlenmiştir. İlgili ülkelerin ekonomik ilerlemelerinin olası engeli olarak görülebilecek dezavantaj noktalarının belirlenmesi ve uygun tedbirleri üretmesi gerekmektedir. Ayrıca, birinci strateji yükselen piyasa ekonomileri için kamu otoritesi tarafından oluşturulacak stratejik plan açısından ulusal ekonomik güvenlik ve savunma sisteminin, ulusal yapının ve ilişkiler sisteminin güçlendirilmesine öncelik verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. İkinci en önemli strateji ise, iş dünyasının yükümlülüğü olarak ele alınan işletmelerin stratejik tepki üretme kapasitesinin iyileştirilmesidir.

Özgünlük: Çalışmada, 21. yüzyılın gereklilikleri ve ülkelerin girdiği yeni patikalar dikkate alınarak yükselen piyasalar için özgün bir makroekonomik stratejik planın bileşenleri SWOT ve PEST yaklaşımları bağlamında ele alınmıştır. Bu sebeple, çalışma literatüre yeni bir makroekonomik stratejik plan önerisi geliştirme bakımından katkı sağlamaktadır. Çalışmada elde edilen stratejik planın bileşenlerinin önem derecelerinin belirlenmesiyle oluşturulan plan, politika yapıcılar için izlenecek bir yol haritası niteliği taşımaktadır. Ayrıca çalışmada disiplinler arası bir yaklaşım sergilenerek ekonomi politik bir analiz ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Makroekonomik Stratejik Plan, AHP, Yükselen Piyasalar, Ekonomi Politik

JEL Sınıflandırması: E6, E61, C01

MACROECONOMIC STRATEGIC PLAN AS AN ALTERNATIVE TOOL FOR REDESIGNING OF PREFERENCES AND PRIOTIES OF THE NATIONAL ECONOMY: PROPOSAL FOR EMERGING MARKETS ECONOMY

Abstract

Purpose: Public authorities put emphasis on to the design of macro-scale strategic plans with high sustainability and comprehensive in order to observe new opportunities in their future operations and to increase the consistency of their predictions for the future by taking coordinated actions among the actors in the system. In this study, key macroeconomic performance and stability indicators were analysed, and an alternative macroeconomic strategic plan for emerging markets was produced by evaluating the areas where decision-making and implementation processes intersect / diverge in terms of actors.

Method: In the study, firstly, the current situation of the countries was determined by examining the macroeconomic indicators related to the selected emerging market economies and the reports prepared by internal/external stakeholders. Then, using SWOT and PEST approaches, a new matrix design has been created in accordance with the macroeconomic strategic plan, which has emerged with the effect of developments in the 21st century. Then, the Analytical Hierarchy Process (AHP) was used to determine the importance levels of the factor elements in the matrix. With the AHP method, weights were obtained with pairwise comparison matrices for the main axes and components of the macroeconomic strategic plan. Thus, it has been revealed which macroeconomic main axis and the strategy proposal that countries should consider more.

Results: As a result of the study, it has been determined that the most important fragility point of emerging market economies is the areas that can create a comparative disadvantage. It is necessary for the countries concerned to identify the disadvantage points that can be seen as a possible obstacle to economic progress and to produce appropriate measures. In addition, it has been determined that should be given priority, in terms of the strategic plan will be created by public authority for the emerging market economies is the strengthening of the national economic security and defence system, the national structure, and relations system. The second most important strategy is to improve the strategic response capacity of the enterprises, which is considered as the obligation of the business world.

Originality: In the study, the components of a unique macroeconomic strategic plan for emerging markets are discussed in the context of SWOT and PEST approaches, considering the needs of the 21st century and the new ways countries experience. For this reason, the study contributes to the literature in terms of developing a new macroeconomic strategic plan proposal. The plan, which was created by determining the degree of importance of the obtained components, is a road map that should be followed for policymakers. In addition, in the study, an inter-disciplinary approach was exhibited and a political economy analysis was put forward.

Key Words: Macroeconomic Strategic Plan, AHP, Emerging Markets, Political Economy

JEL Classification: E6, E61, C01

GİRİŞ

21. yüzyılın ilk yirmi yıllık döneminde karşılaşılan 2008 Küresel Finans Krizi ve COVID-19 Krizi uluslararası sistemin bir dizi kırılma alanlarının bulunduğunu göstermiştir. Krizler; ulusal sistemlerde kamunun rol ve fonksiyon dengesinde normalden sapmalara, ekonomik manada tasarrufların ve yatırımların yön ve şeklinin yetersizleşmesine ve zayıf yönetişime sebep olarak uluslararası anlamda da sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda kırılma alanların oluşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla bu tarz bir süreçte kamunun rol ve fonksiyonu değişmiş, paydaşlar arasında yeni ve farklı ekonomi-politik platformlar gündeme gelmiştir. Söz konusu dönemde, ülkelerin mukayeseli performans trendleri ile krizlere tepki modellerinin ve yönetimlerinin görünümü, yeni dönemde makroekonomi politika yaklaşımına dayalı ulusal ekonomi perspektifine daha da önem kazandırmaktadır. Ulusal ekonomi tasarımları, teorik ve uygulamalı ekonomi alanında ve literatüründe önemli bir dal olarak yer alması gerektiğine dair özellik kazanmaya başlamıştır.

Ekonominin kapasitesini ve performansını izlemek ve değerlendirmek için uygun bir aracın kullanılması gereklidir. Ayrıca, ekonominin işleyişinin ve yönetiminin genel çerçevesi ile de ilgili bir bakış açısına sahip olmak kararların ve uygulamaların kalitesini artıracaktır. Her iki konunun çözümü, içeriği ve bileşenleri iyi tasarlanmış makroekonomik yapı ve ilişkiler sistemi ile mümkün olacaktır. Aynı zamanda, bu sistemle, gelişmiş ekonomiler ile yükselen piyasa ekonomileri arasındaki makroekonomik performans ölçümünde dikkate alınan göstergelerin farklılığı da ortaya konulabilecektir. Böyle bir yaklaşım, ulusal imkân ve kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılmasını, alternatif maliyetlerin dikkate alınmasını, paydaşların talep ve beklentileri ile tercih ve önceliklerinin örtüştürülmesini mümkün kılacaktır.

Literatürde farklı karar alma ve uygulama mekanizmaları ve süreçleri söz konusu olsa da tümünde ortak olan bileşenler bulunmaktadır. Problemin tanımlanması, ihtiyaç duyulan veri ve bilgilerin derlenmesi, karar alternatiflerin belirlenmesi ve bu kararlardan birinin seçimi, uygulama formatının oluşturulması, gelişmeleri izleme ve gerektiğinde değişiklik yapma karar alma ve uygulama metodolojisinin ortak paydalarını oluşturmaktadır. Söz konusu bileşenler, aynı zamanda, rasyonel karar alma ve uygulama modelinin temel özelliklerini yansıtmaktadır. Sürecin; planlama, uygulama, kontrol etme ve önlem alma aşamalarının kalitesi de ekonomik istihbaratın yetkinliğine/içeriğine ve analiz biçiminin etkinliğine bağlıdır.

Yakın geçmişte yaşanan krizlere bakıldığında, gelişmiş bir ülkede finans krizinin yaşanması ya da tüm dünyayı etkisi altına alabilecek bir sağlık krizinin yaşanması olayların gerçekleştiği dönemde imkânsız ya da ütöpik görünmekteydi. Bu tarz beklenmeyen durumlar sistemde bir şok etkisi oluşturarak ekonomik, siyasal ve sosyal manada normalden sapmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla konjonktürel süreçlerde oluşturulan beklentilerin, gerçekleşmesi imkânsız olasılıklara ve/veya yeni anormalliklere hazırlanma gerekliliğine işaret etmektedir. Bu nedenle, ulusal ve küresel yapılanma ve tasarım çalışmaları, yeni perspektif yaklaşımları giderek önem kazanmakta ve

yaygınlaşmaktadır. Korunması gereken alanlar ve değerler yeniden belirlenmekte, kırılğanlıklar gözden geçirilmekte ve karşılaşılabilecek gelişmeler bu çerçevede yeniden analiz edilmektedir.

Makroekonomik yapı ve ilişkiler sistemi, makro ve mikro perspektifler ile ekonomi-politik bakış açısını birlikte ele alan yaklaşıma sahiptir. Bu nedenle sistem, ana sektörlerin yapısı ve özellikleri ile paydaşların davranışlarını göstergeler ışığında izlenmesine ve karşılıklı etkileşimlerinin doğru değerlendirmesine imkân veren paradigmlar bütünü yansıtmaktadır. Sistem, ulusal performansı ve küresel konumu dikkate alarak kaliteli farklılık sunacak değişim ve dönüşüm için gerekli olan unsurların ve aksiyonların belirlenmesine de ışık tutmaktadır. Bu yaklaşım, aynı zamanda, ana sorunların neler olduğuna bağlı olarak olası çözümlerin neler olması gerektiği hususuna da işaret etmektedir. Karşılaşılan krizler, makroekonomik göstergelerin analizinde algılama aldanımına neden olabilecek arka plan ihmalinin sonuçlarının göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir (Krugman, 2015).

Ana akım stratejik plan metodolojilerine ekonomi-politik boyut katılarak geliştirilen ve literatüre sunulan makroekonomik stratejik plan, uygun ekonometrik modellerin de ilk defa kullanıldığı bir altyapıya/arka plan platformuna sahiptir. Gerekli veri ve bilgiler derlenerek oluşturulan farklı düzeyleri yansıtan parametreler ağırlıklandırılmıştır. Parametrelerin kesişim alanı ve eksenini dikkate alınarak paydaşların yükümlülükleri belirlenmiştir.

Bu çalışma; Ekren, Fındıkçı Erdoğan, & Bildik (2021) çalışmasının tamamlayıcı bir parçasını oluşturmaktadır. Söz konusu makalede, yükselen piyasa ekonomilerinin belirlenmiş makroekonomik performans göstergelerine göre sıralaması yapılmaktadır. Bu çalışmada ise, sıralamadaki konumunu iyileştirmek ve/veya güçlendirmek isteyen yükselen piyasa ekonomilerine önerilecek yol haritasının tasarımı üzerinde durmaktadır.

21. YÜZYILIN ÖZELLİKLERİ VE YENİ PERSPEKTİFİN BİLEŞENLERİ

Neden ve sonuçların ötesinde dinamikler üreten farklı içerikli ulusal, bölgesel ve küresel dengesizlikler, krizler, reformlar, bireylerin, şirketlerin, piyasaların, toplumların, devletlerin davranışlarını etkilediğinden birçok alanda değişim ve dönüşümü tetiklemektedir. İdeolojik çatışmalar ve/veya kritik kaynakları kontrol etme yaklaşımları ve davranışları da küresel istikrarsızlığa farklı boyutlar katmaktadır. Ekonomik ve finansal içerikli önemli değişikliklerle karşılaşılma ihtimali, bazı ülkelerin mevcut yapıda varlıklarını devam ettiremeyecekleri ve/veya izolasyonlarla karşılaşabilme olasılıkları uluslararası literatürde yoğun şekilde tartışılmaktadır. Ülkelerin ve devletlerin bu gelişmelere makul tepki üretebilme kabiliyeti iki ana konudaki yetkinliğine bağlı olagelmıştır: Sürdürülebilir bir güçlü büyüme kapasitesi ve toplumsal uyum kalitesi. Aşağıda ifade edilen sürdürülebilirlik, ülkelerin krizlere tepki üretme yetileri ve tasarım süreçleri gibi ana trendler özel önem kazanacaktır (Economic Intelligence Unit, 2009; WEF, 2022; Constantine, 2017):

- ✓ Krizler ve etkileri (borçlar, finans, mali, ticaret, üretim, istihdam)
- ✓ Yeni güç merkezleri (emtia, düşük maliyetler)
- ✓ Piyasa ekonomisi dinamikleri (özel ve kamu odaklılık)
- ✓ Kriz ve çatışma nedenleri (ideolojik, kaynak)
- ✓ Suç, yolsuzluk, kırılğan yapıların yaygınlığı
- ✓ Küresel sistemin bileşenleri (STK, bölgeselcilik, şehirlerin önemi, uluslararası organizasyonlar)
- ✓ Teknoloji (sanal gerçeklik, yapay zekâ, kablosuz enerji, insan ikamesi)
- ✓ Ulusal ve küresel sistemlerin tasarımı
- ✓ Siber güvenlik
- ✓ Enerji, su, iklim ve gıdanın öneminin artması
- ✓ Üretim ve tüketim süreçlerinin değişimi (döngüsel ekonomi vb.)
- ✓ Nüfus, eğitim, sağlık, kültür sorunlarının derinleşmesi ve farklılaşması
- ✓ Doğal afetlerin etkilerinin ağırlaşması

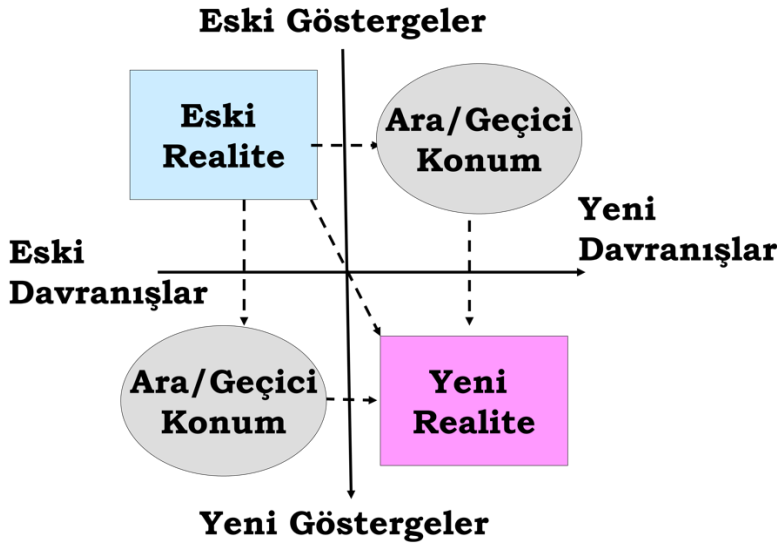
Ekonomik aktivite ve dinamizmdeki değişimler/kaymalar yeni ekonomik güçlerin ve alanların doğmasına ortam hazırlayacaktır. Teknolojinin; alan, ölçek ve ekonomik etkileri hem yaygınlaşacak hem de hızlanacaktır. Petrol ve alternatif enerji kaynakları arasında yapılacak olan tercihle birlikte yeni enerjinin düzenlenme biçimi belirlenecektir. Toplumlarda yaşam sürelerinin farklılaşması, doğum oranlarının azalması, nüfus hareketleri/göç yeni demografik trend olarak gündeme gelecektir. Yeni nesil ekonomik, sosyal ve siyasal istikrarsızlık, otoriteye başkaldırı ve başarısız devletler şeklinde ortaya çıkacaktır (Rotberg, 2003).

Kısa vadeli bakış açısıyla, pandemi sonrasında beklenen toparlanmanın, dünyanın farklı bölgelerinden sahip olunan imkân ve kaynakların düzey ve kompozisyonuna bağlı olarak farklı şekillerde ortaya çıkacaktır. Bu sonuç, karşılaşılan sorunlara bağlı olarak farklı yön ve şekilde uygulanabilecek ekonomik ve finansal politikaların neden ve sonuçlarına bağlı olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Çin ilişkileri ile bu ülkelerle doğrudan ve dolaylı ilişkisi olan ülkeler arasındaki ayrışmalar önemli riskler üretecektir. Ayrıca, teknolojik ve/veya elektronik rekabet ve gerginlikler, kamu özel sektörünün kapasite ve performanslarını etkileyecektir. Karmaşık ve değişken özellikli ekonomi politik görünüm, yaygın toplumsal istikrarsızlıklara ve huzursuzluklara ortam hazırlayacaktır (Economic Intelligence Unit, 2009).

Orta ve uzun vadeli bakış açısıyla yaklaşıldığında, risk görünümünün oldukça değişik özellik taşıdığı görülecektir. WEF (2022), mevcut ekonomik, toplumsal, çevresel ve teknolojik gerilimlerden kaynaklanan kilit risklerin bir analizini sunmaktadır. Ana değişim olarak küresel risk algılamaları toplumsal ve çevresel kaygıları öne çıkaracaktır. Ayrıca, farklı düzey ve içerikteki ekonomik toparlanma karşılaşılabilecek küresel zorluklar ve/veya riskler konusunda iş birliğini tehdit edecek özellik taşımaktadır. İklimin düzensiz değişim süreci de eşitsizlikleri derinleştirecek ve şiddetlendirecektir. Siber tehditlerin yoğunlaşması, artan dijital bağımlılığa bağlı olarak gündeme gelecektir. Mobiliteye yönelik risklere ilişkin engeller ile küresel güvensizlik dengesi önemli sorunlar arasında yer almaya devam edecektir. Pandeminin ikinci yılına ilişkin değerlendirmeler, ekonomik birimlerin, paydaşların dayanıklılıklarına ve esnekliklerine işaret etmektedir. Küresel Risk Algı

Anketi'yle belirlenen söz konusu risklerin ve beklentilerin farklı zaman dilimlerinde (0-2, 2-5, 5-10) ortaya çıkabileceği görülmektedir (WEF, 2022).

Eski göstergelerin ve eski davranışların analizine dayalı değerlendirmeler eski realitelere işaret etmektedir. Yeni realiteleri tespit etmek için yeni davranışları ve yeni göstergeleri bulmak, izlemek ve değerlendirmek gereklidir. Bu sürecin algılanması ve yönetiminde başarılı olamayan ulusların ara veya geçici konumlarda kalma ihtimalleri artacaktır. Gösterge ve davranışlar arasındaki bu kaymalar zaman içerisinde aşınmalara uğrayarak kavramların yeni yüzlerini açığa çıkaracak ve gitgel hareketi yapmasına sebep olacaktır.

Şekil 1. Göstergeler ve Davranışlar Arasındaki Zamana Dönük Aşınım

Muhtemel değişimler, iş yapma biçimleri ve tüketim kalıpları ile siyasi tercihler ve sosyal öncelik alanlarında ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla, hâsıla/gelir ve ticarete ülkelerin payları, tüketim kalıpları/alışkanlıkları, nüfusun yaş yapısı ve yerleşim alanları ile sosyokültürel ve siyasal yapılar arasındaki nispi dengeler yeniden oluşacaktır. İçinde bulunulan dönemin görünümü ve geleceğe ilişkin öngörüler, gerçekleşmesi imkânsız olasılıklara, yeni anormalliklere hazırlanmanın gereğine işaret etmektedir. Bu çerçevede, bilgi ve tecrübenin, akıl ve duygunun, veri ve bilgi derleme ve değerlendirme süreçlerindeki işlevinin önemi daha da artmaktadır.

Analizlerde, algılama aldanımının karar alma ve uygulama süreçlerini olumsuz etkileyebileceği de gözden kaçırılmamalıdır. Bu bir anlamda, kudret körlüğünün ve statüko endişesinin etkili olabileceğini göstermektedir (Scheuer, 2007). Geçmiş dönem tecrübeleri, özellikle iki küresel kriz, göstergelerin sadece ortalama veya manşet verilerine dayalı olarak değerlendirildiğinde, istikrar ve kriz ortamlarının israf edilebildiğini göstermektedir. Böyle durumlarda, makroekonomik gerçekleştirmelerden anlaşıldığı üzere söz konusu ortamlarda yapılması gerekenlerin yapılmadığı veya yapılamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu tür bir yaklaşım ise istikrarın istikrarsızlığı tuzağına düşüldüğüne işaret etmektedir (Taleb, 2008). Sürecin her aşamasında, karar ve uygulama süreçlerinde aşırılığın ve irrasyonelliğin belirleyici olduğu birçok araştırmada ve analizde vurgulanmaktadır

(Akerlof & Shiller, 2010). Bu çerçevede, kamu ve özel sektör yöneticilerinin ve/veya temsilcilerinin açıklamaları, beyanatları da özel önem taşımaktadır.

Ana akım değerlendirmelerde ülkelerin küresel konumu ve ulusal görünümü seçilen ekonomik göstergelere göre belirlenmektedir. Bu bakış açısında, ülkelerin bazı kapasite ve performans farklılıkları gözden kaçırılabilir. Bu nedenle, ölçülebilen ve ölçülemeyen makroekonomik performansı etkileyebilen hususlarının bulunduğu bu unsurların ihmal edilmemesi önem taşımaktadır. Ekonomik ve finansal yapılanmanın diğer toplumsal alanlardaki tasarımlarla güçlü bir ilişki içinde bulunmaktadır.

Kaliteli farklılık üretebilme kapasitesi ve performansı, diyalog odaklı iletişim ile yetkin ekiplerle çalışmaya ve iş birliğine bağlı olagelmıştır. Bu süreçlerde ihtiyaç duyulan verimlilik ile nüfusun yapısı ve özellikleri, ulusların devamı açısından özel önem kazanmıştır. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için ise kapsamlı, entegre ve dengeli küresellik odaklı ulusal inisiyatifler ön plana çıkacaktır. Küresel koşullar ile ulusal dinamiklerin sinerjik etkilerinin doğru ve detaylı analizine dayanan yaklaşımlara ağırlık verilecektir. Süreci yönetmede liderlik kalitesi, sosyal dayanışma ve birliktelik derecesi belirleyici olacaktır. Şüphesiz, bu alternatif değerlendirmeler test edilene kadar tahmin özelliği taşıyacaktır.

Küresel trendler ve gelişmeler, yükselen piyasa ekonomilerini etkileme potansiyeli taşımaktadır. Son dönemlerde yükselen piyasa ekonomilerinin öneminin, gelecekteki potansiyelinin, imkân ve kaynaklarının ve donanımlarının artış göstermesine duyulan farkındalığa bağlı olarak da bu ekonomilere ilişkin araştırma ve raporlar artmıştır. Objektif veri ve bilgi setlerine dayalı çalışmalar yanında farklı içerikli analizler de söz konusu olmaktadır. Yükselen piyasa ekonomilerinin ihtiyaçlarına uygun öneri, analiz, program, araştırma ve raporların sayısal artışı, kamu ve özel kesimdeki karar alıcıların ve uygulayıcıların alternatiflerini artıracak, vizyon ve stratejilerini güncellemelerinde önemli rol oynayacaktır. Hazırlanacak strateji dokümanının kalitesi kadar gelişmeleri izleme ve değerlendirme süreçlerinin özellikleri de özel önem taşıyacaktır.

Küresel ortamda, yükselen piyasa ekonomilerinin özelliklerinin de dikkate alınması yapılacak öneri açısından kritik konuma sahiptir. Yükselen piyasa ekonomilerinin iki önemli ortak özelliği bulunmaktadır. İlki makroekonomik görünümle ilgilidir. Yanlış sinyal üreten ve dengede bulunmayan nispi reel ve parasal göstergeler, makroekonomik dengesizlikler ve makroekonomik istikrarsızlık semptomları üretmektedir. İstikrar vurgulu politikalar ve ulusal tercihler ile uluslararası toplum tarafından şekillendirilen küresel beklentiler istikrar-dengesizlik sarmalına neden olmaktadır. Bu özelliklere sahip yükselen piyasa ekonomilerinde istikrarsızlığı hazırlayan ve tetikleyen önemli faktörler bulunmaktadır.

İstikrarlı olmayan ulusal makroekonomik dengesizlikler, iyi yönetilemeyen ulusal bilanço/yüksek borç, kaldıraç oranı ve kurumlar (hukuki yapı, sosyal ortam ve siyasal sistem) önemli nedenler arasında yer almaktadır. Küresel sistemde ortaya çıkacak trendler ile iç piyasalarda yeniden gündeme

gelen riskler, yapısal özellikler muhtemel gelişmelerin ilk işaretleri olarak ele alınmaktadır. Riskler ve yapısal özellikler ise borçları ödeme gücü, finans sisteminin kırılabilirliği, likidite sıkıntısı, ekonomi politikalarının etkisizliği, düşük kişi başına düşen gelir (KBDG), düşük iş gücü maliyeti ve yüksek verimlilik, istikrarsızlık ve dalgalı yapısı (büyüme, kur, faiz, enflasyon vb.), genç nüfus düzeyi ve kalitesi, düzenleme ve denetleme yetkinliği alanlarında yoğunlaşmaktadır.

İkinci özellik, ekonomi politik görünümle ilgilidir. Bu çerçevede, rasyonel beklenti, ekonomik sosyoloji ve finansal psikoloji arasındaki uyumsuzluk ile gözetim ve denetim sürecinin yapısı ve özelliği nispeten daha önemlidir. Ayrıca, sadece ekonomik perspektifle bakıldığında, spekülasyon saldırılarının politik tavırlardan bağımsız, kâr amacı güden spekülasyoncular tarafından yönetilen saf ekonomik olgu olarak ele alındığı söylenebilir (Stout, 2012). Ekonomi politik çerçevede ele alındığında ise, ekonomik ve finansal krizlerin (özellikle para/finans krizlerinin) birçok politik yönü bulunmaktadır. Paranın değeriyle ilgili karar ve uygulamalar ile paydaşların ekonomik hedefleri arasında farklı yön ve içerikte çatışmalar söz konusudur. Süreç, ekonomi yönetiminin kredibilitésinin test edilmesine dönüşebilmektedir. Kredibilite ve yaklaşım biçimi, zamanla, kendi kendini besleyen istikrarsızlık olasılığını da gündeme getirebilmektedir. Tarafların davranış biçimlerinin bulaşma ihtimali de politik dinamikleri etkileyebilmekte veya tetikleyebilmektedir.

Yükselen piyasa ekonomilerinde üzerinde durulması gereken hususlardan biri de istikrar-kriz sarkacından kurtulamamalarının nedenleridir. Kapasite ve performans değişimleri veya dönüşümleri, birey ve toplum açısından, ani ve hızlı olmasının aksine genellikle yavaş işleyen süreçler olarak oluşmakta ve işlemektedir (Acemoglu & Robinson, 2013). Söz konusu süreçlerde, eğitim-öğretim kalitesi, kurumsal yetkinlik, sosyal-kültürel yapı, imkân ve kaynak dağılımına bağlı olarak farklılaşan davranışlar ve tepkiler de etkili olmaktadır. Tarihsel veriler ve örnekler dikkate alındığında, verimlilik üretme ve uygulama kapasitesi ile nüfusun düzeyi ve kalitesi oldukça önemli belirleyiciler olarak ön plana çıkmaktadır.

Yükselen piyasa ekonomileri arasındaki performans farklılıklarını açıklamada farklı göstergeler de dikkate alınmaktadır. İlki, ekonomilerin sahip oldukları imkân ve kaynakların miktar ve düzeyini yansıtan kantitatif görünümdür. İkincisi, sahip oldukları imkân ve kaynakların içerik ve yetkinliğini yansıtan kalitatif görünümdür. Ayrıca, tedarik-üretim-dağıtım zincirinde düzenleme ve denetlemeyi yansıtan çalışma koşulları ve endüstri ilişkileri de farklılaşmayı sağlayan diğer önemli bir belirleyicidir. Son olarak, kamu otoritesinin kurumsal, organizasyonel ve fonksiyonel yapısı da doğrudan ve dolaylı mekanizmalar yoluyla ekonomiler arasındaki farklılaşmanın kalitesini etkilemektedir.

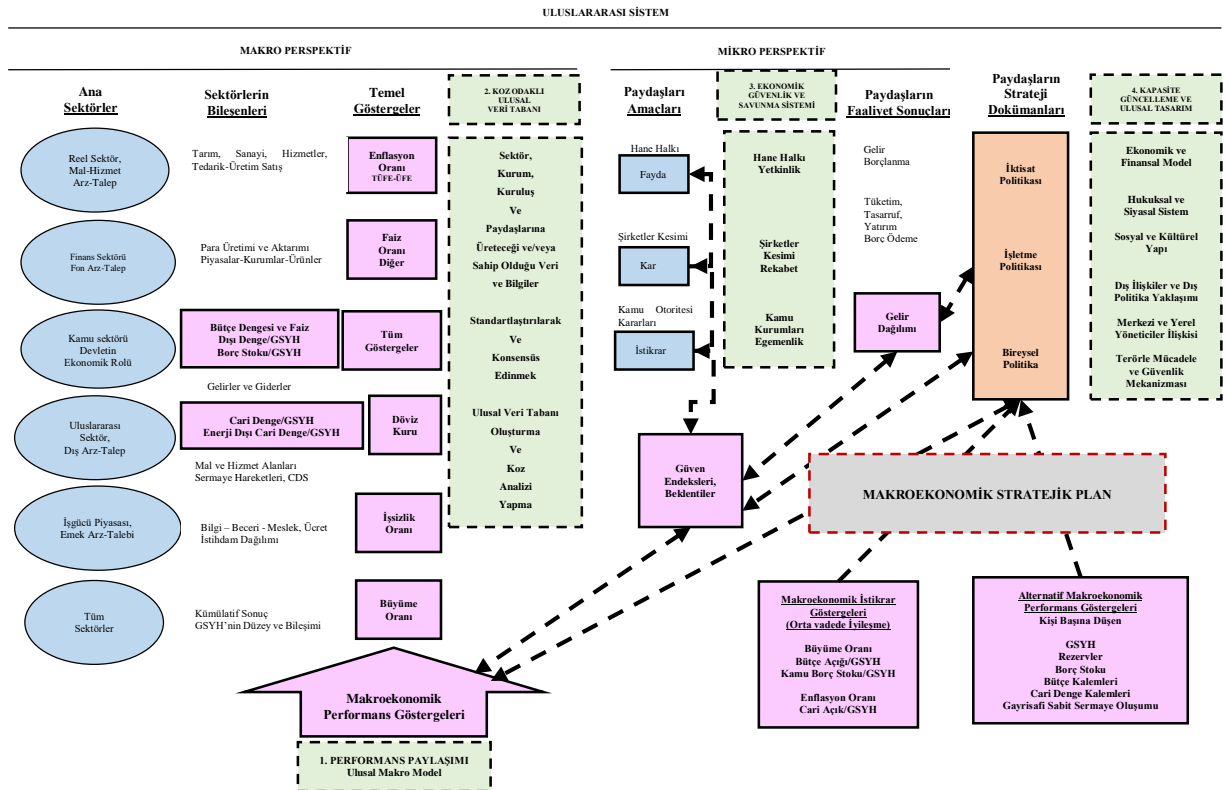
EKONOMİK YAPI VE İLİŞKİLER SİSTEMİNİN GÜNCELLENME GEREĞİ

Ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminin genel çerçevesi üç ana bloktan oluşmaktadır. İlk blokta ana sektörler, sektör bileşenleri ve temel ekonomik göstergeler yer almaktadır. İkinci blokta ise hane halkı, şirketler kesimi (iş dünyası) ve kamu sektöründen oluşan paydaşların; amaçlarını ve ekonomik

işlemlerini içermektedir. Son blokta ise paydaşların politika ve strateji dokümanlarını barındırmaktadır. Uluslararası sistem ise tüm ülkelerin ortak platformuna işaret etmektedir. Sistemin en önemli özelliği, işleyişinin ve yönetiminin göstergelere dayalı olmasıdır. Önceki bölümde üzerinde durulan hususlar dikkate alınarak sistemin güncellenmesi için eklenmesi gereken modüller de bu bölümde ana hatlarıyla ele alınacaktır.

Göstergeler, belirlenen formatta ekonomik faaliyetlerin doğru ve zamanında ölçülmesinde/izlenmesinde kritik rol oynamaktadır. Göstergelerin, ekonomik faaliyetlerde olduğu gibi karşılıklı bağımlılık ve ilişki sistematiği içinde tutarlılığı da özel önem taşımaktadır. Bu neden, göstergelerin kalitesi, kendilerinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilecek standarda yükseltilmesine işaret etmektedir.

Piyasa ekonomisinin işlediği ortamlarda, bu göstergelerin farklı kombinasyonları makroekonomik performans ve istikrar göstergeleri setleri olarak ele alınmakta ve analiz edilmektedir. Barro'nun (1989) oluşturduğu Sefalet Endeksi'ni oluşturan enflasyon ve işsizlik oranı göstergeleri zamanla güncellenerek faiz oranı, büyüme oranı ve döviz kuru değişkenleri eklenerek yükselen piyasa ekonomilerinin makro anlamdaki durumlarını yansıtacak şekilde genişletilmiştir. Yükselen piyasa ekonomilerinin büyük kısmı için makroekonomik performans ölçümünde döviz kuru özel bir öneme sahiptir (Ekren, Aykaç Alp, & Yağmur, 2017; Fındıkçı Erdoğan, 2020).

Şekil 2. Ekonomik Yapı ve İlişkiler Sistemi ve Güncelleme Modülleri

Sistemin bileşenlerinin yorumu, veri ve bilgi kalitesi ile bilgi ve tecrübe yetkinliğine bağlı olarak değişecektir. Makroekonomik performans ölçümünde, ana akım yaklaşımlarda dikkate alınan göstergeler kullanılabilirliği gibi Ekren, Fındıkçı Erdoğan ve Bildik (2021) çalışmasında olduğu gibi

kişi başına düşen göstergeler de kullanılabilir. Ayrıca, ana sektörlerin arz ve talep bağlamındaki rol ve fonksiyonu ile içeriği ek göstergeler kullanılarak detaylandırılabilir. Sektörlerin karşılıklı ilişkileri, girdi-çıkı metodolojisi çerçevesinde farklı perspektifler açısından analiz edilebilir. Öte yandan, enflasyon oranı, faiz oranı ve döviz kurunu etkileyen faktörler ile bunların birbirlerini etkileme mekanizmaları da, ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminin işleyişini anlamada ve yorumlamada farklı boyutlar sunmaktadır. Söz konusu göstergeler arasındaki ilişkiler, piyasa ekonomisi ortamında reel ve finansal aktiflerin nispi dengesini, dolayısıyla bu alanlara yönelik kaynak tahsisinin etkinliğini yansıtacaktır. Diğer iki gösterge olan büyüme oranı ve işsizlik oranı ise reel sektörün kapasite ve performansına ışık tutmaktadır. Bütçe ve cari denge kalemleri ile borç stokları ise, elde edilen performansın alternatif maliyetlerine işaret etmektedir (Jack, 2002). Diğer bir ifadeyle, söz konusu göstergeler ekonominin mikro ve/veya makro çerçevedeki görünümüne ilişkin sinyal fonksiyonu görmektedir.

Makro büyüklükler, mikro düzeyde alınan karar ve uygulamaların kümülatif sonucudur. Paydaşların davranışları, talep ve beklentileri ile tercih ve önceliklerine göre şekillenmektedir. Bu sürecin izlenmesi ve değerlendirilmesinde de güven endeksleri, beklentiler ve gelir dağılımı gibi göstergeler kullanılmaktadır. Kamu otoritesinin yaklaşımları ve yol haritası iktisat politikasında ve stratejisinde tanımlanmakta ve açıklanmaktadır. Benzer şekilde, iş dünyasının ve işletmeler kesiminin de işletme politikası ve stratejisi oluşturması, iş modelinin ve iş yapma biçiminin yapısı açısına işaret etmektedir. Bu iki ana paydaşın oluşturacağı ekonomi politik platformun sürdürülebilirliği, politika dokümanlarının kalitesine bağlı olacaktır.

İlk bölümde üzerinde durulan hususlar, özellikle yükselen piyasalar açısından kaliteli farklılık üretecek ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminin önemine işaret etmektedir. Böyle bir özelliğe sahip olan sistemin tasarımının iki boyutu bulunmaktadır. İlki, mevcut sistemin kırılma noktalarını azaltmak veya gidermektir. İkincisi ise sistemin ihtiyaçlarına uygun yeni modüller eklemektir.

İş dünyası ile kamu otoritesinin oluşturduğu ekonomi politik ortamın ana amacı, bireyin talep ve beklentileri ile tercih ve önceliklerini karşılamak olmalıdır. Bireyin talep ve beklentileri tüketici rolüne işaret ederken tercih ve öncelikleri de seçmen rolünü ima etmektedir. Bu nedenle ekonomi politik sürecin yönetimi mekanizmasının doğru çalışması gereklidir. Öncelikle yönetilebilir ve yönetilemez (krize neden olabilecek) kırılma noktaları belirlenmelidir. Daha sonra karşılaşılabilecek tehditler ve boyutları tanımlanmalıdır. Ayrıca, korunması gereken aktifler, değerler ve alanlar tasnif edilmelidir. Son olarak da gereken müdahalenin yönü, şekli ve boyutu tahmin edilmelidir. Bu değişkenlere ilişkin plan ve eylemler matris yardımıyla eşleştirilmelidir.

Sisteme eklenecek modüller, sistemi gösteren Şekil 2’de kesik çizgilerle gösterilmiştir. Yükselen piyasa ekonomisinin, üç aylık dönemlerde, iç ve dış ekonomi piyasalarına makroekonomik performans göstergelerini paylaşması, piyasa ve toplum dostu ekonomi yaklaşımına sahip olduğu mesajını verecektir. Böylece piyasalara ve topluma ulusal ekonomiyi kendilerinin değerlendirmesine

imkân sağlanacaktır. Bu işlevi beklenen şekilde yerine getirmek için kapsamlı ulusal makroekonomik model oluşturulmalı ve kullanılmalıdır.

Ekonomik birimler rutin ve stratejik işlerinde, işlemlerinde ve faaliyetlerinde paydaşları ile rekabet ve/veya iş birliği formatında ilişki yönetmektedir. Mutlak veya nispi kazanan veya kaybeden konumunda olma durumu sahip olunan kozlara (üstünlüklere ve/veya zafiyetler), bu kozları güçlendiren veya zayıflatan koşullara ya da ortamlara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, kozların belirlenmesi kadar bunların ölçülebilir, izlenebilir ve ilgili değişkenler veya göstergelerle ilişkilendirilebilir olması gereklidir. Söz konusu formatta veri ve bilgiyi sunabilecek algoritma ekosistemi kullanılmalıdır. Her kanaldan derlenecek veri ve bilgiler, konsolide ve standardize edilmiş ulusal veri tabanında toplanmalıdır.

Ekonomik güvenlik ve savunma, ulusal güvenlik çerçevesinde oluşturulan, devletin ve ekonomik birimlerin ekonomik amaç ve hedeflerini (fayda maksimizasyonu, kâr maksimizasyonu, güven ve istikrar ortamı), politika mekanizmalarını ve temel yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Ekonomik güvenlik, ekonomik birimlerin menfaatlerini tehdit eden, zarar görmelerine ve hasarla karşılaşmalarına neden olan, amaç ve hedeflerinin gerçekleşmesini engelleyen bu nedenle ortadan kaldırılması gereken ya da nötrleştirilmesi zorunluluk arz eden olgulara ve gelişmelere işaret etmektedir (Cable, 1995). Ulusal ekonomik güvenlik ve savunma sisteminin birey boyutu yetkinlik ve ilgili alanlarına, işletmeler boyutu rekabet gücü ve ilgili alanlarına devlet boyutu ise egemenlik ve ilgili alanlarına vurgu yapmaktadır.

Mevcut durum ve gelecek perspektifi açısından, yükselen piyasa ekonomileri için en önemli kararlardan biri sadece ekonomide değil bununla doğrudan ve dolaylı şekilde ilgili alanlarda da ne tür bir yenilenme ve tasarıma yönleneceğidir. Hem bunun kararı hem de bu sürecin kurgulanması ve yönetimi, gelecek dönemlerin kapasitesini ve performansını şekillendirecektir. Elbette çok detaylı analiz ve simülasyonlar gereklidir. Ulusal tasarım stratejisi, ulusal ve küresel boyutları olan iki önemli sorunu çözecek mekanizmaları içermelidir. Ulusal tasarım, sadece ekonomi ve finansal modelin oluşturulmasını değil bir bütün olarak ulusun ve toplumun temel faaliyet alanlarına yönelik gerekli değişim ve dönüşüme ilişkin yeniden yapılandırılma süreçlerini içermelidir. Ayrıca, tasarım küreselleşmenin ürettiği/üretebileceği tuzaklara yönelik savunma sistemlerini de kapsamalıdır. Diğer bir ifadeyle, ulusal tasarım stratejisinin iki özelliği olmalıdır. İlki, uluslararası/küresel sistemin tehditlerinden, belirsizliklerinden ve risklerinden olumsuz yönde etkilenme derecesini azaltıcı mekanizmalara sahip olmasıdır. İkincisi, ulusal sistemin farklı alanlarındaki zayıflıklarını veya kırılganlıklarını azaltacak ve/veya sistemi daha da güçlendirecek yapı ve ilişkiler ağı içermesidir.

Makalenin perspektifi çerçevesinde kavramsal ve fonksiyonel özellikleri belirlenen ekonomik yapı ve ilişkiler sistemi, ulusal ekonomi yaklaşımının geliştirilmesinde özel rol ve fonksiyona sahiptir. Bu yaklaşım, farklı bir ekonomi tanımının yapılması gereğine de işaret etmektedir. Bu kapsamda ekonomi, fiilen işlemekte olan ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminin eş anlı olarak dinamiklerini

anlamak, performansını iyileştirmek ve/veya artırmak için yapılması gerekenleri belirlemek ve uygulamak olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama, aynı zamanda ulusal ekonomi bilim dalının/disiplininin ilgi alanına da işaret etmektedir. Pozitif ve normatif ekonomi disiplini de bu çerçevede faydalı öneriler sunmaktadır. Ayrıca, ekonomi politik ve kurumsal ekonominin prensipleri ve kuralları da sistemin ve ulusal ekonominin analizine önemli boyutlar katmaktadır. Bu ve benzeri çalışmalar, araştırmalar ulusal ekonominin, birçok akademik ve uygulama disiplinin ortak paydası olan yeni bir bilim dalı özelliği kazanmasına katkı sağlayacaktır.

Ana hatlarıyla ifade edilen modüllerin detaylı yapısı ve özellikleri ile uygulama mekanizması bu çalışmada ele alınmıştır. Ayrıca, çalışmada veri ve bilgi derleme/değerlendirme süreci ekonomi-politik perspektifiyle ele alınmıştır. Her konunun kamudaki kurumsal yapılanması da tanımlanacak, kamusal sistemdeki konumu belirlenmiştir. Sisteme eklenmesi gereken son modül, bu çalışmanın da ana konusunu oluşturan makroekonomik stratejik plandır.

ÖNERİNİN İÇERİĞİ VE YÖNTEMİ

Ulusal ekonominin tercihlerini ve önceliklerini güncelleme sürecinin ilk aşaması, ulusal performansı ile küresel konumun belirlenmesidir. İlgili göstergeler, ulusal ve küresel veri tabanlarından elde edilmektedir. Verilerin elde edilmesi sürecinde aynı veri tabanının kullanılması halinde, daha tutarlı ve sistematığı iyi olmaya yatkın sonuçlar üretebileceği ihtimali de gözden kaçırılmamalıdır. Yükselen piyasa ekonomilerinin bu çerçevedeki göstergeleri ekte sunulmaktadır.

Sürecin ikinci aşaması, ulusal ekonominin iç ve dış paydaşlarının bakış açılarının değerlendirilmesini içermektedir. Bu konuya ilişkin veri ve bilgiler, ulusal ekonominin kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının raporlarında yer almaktadır. Ayrıca, uluslararası kuruluşların dokümanlarında da ulusal ekonominin kapasite ve performansına ilişkin bilgi notları bulunmaktadır¹.

Bu yüzyılın ilk 20 yılında öngörülemeyen iki küresel kriz hem uluslararası sistemi hem de ulusal ekonomileri önemli ölçüde etkilemiştir. 21. yüzyılın özellikleri ve paradigmaları incelendiğinde ele alınan konular ve hususlar, 21. yüzyılın en önemli özelliklerinden birinin de *beklenmeyeni beklemek* olduğunu göstermektedir. Sürecin güncellenmesindeki bir diğer aşamada bu görünümle ilgilidir.

Standart ekonomik yapı ve ilişkiler sistemi, makro ve mikro perspektifler dikkate alınarak ekonominin nasıl işlediğini gösteren mekanizmayı yansıtmaktadır. Yaşanmakta olan süreç ve ekonomi-politik gelecek öngörülere, standart ekonomik yapı ve ilişkiler sistemini güncellemek için hangi modüllerin eklenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Söz konusu modüller, kaliteli farklılık üretecek ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminin gelecek dönemde içermesi gereken boyutlarını yansıtmaktadır. Bu bakış açısı, sürecin son aşamasında dikkate alınması gereken faktörleri ima etmektedir.

¹ Kapasite ve performansa dair daha detaylı bilgi için bkz: (IMF, 2022a; IMF, 2022b; IMF, 2022c; OECD, 2021; OECD, 2022b; OECD, 2022a; OECD, 2022c; UN, 2021).

Makalenin ana konusunu oluşturan makroekonomik stratejik planın içeriği ve yöntemi, literatüre katkı sağlayacak formatta tasarlanmıştır. Klasik stratejik plan örneklerinden esinlenerek yeni bir yaklaşım örneği olarak matris formatı geliştirilmiştir. Matriste yer alan değişkenlerin, ölçütlerin seçimi yukarıda ifade edilen ilgili veri ve bilgiler değerlendirilerek seçilmiştir. Değişken sayısı ve özellikleri elbette artırılabilir. Bu yaklaşım, stratejik planı makroekonomik perspektifle ele alan özellik taşıdığından değişkenler büyük ölçüde konsolide edilmiştir. Ayrıca, makroekonomik stratejik planın doğası gereği ekonomi politik boyutu da içerdiğinden nicel ve nitel ölçütler yanında tercihlerin, deneyimlerin, sezgilerin, bilgilerin, yargıların ve düşüncelerin göz önünde bulundurulması özel önem taşımaktadır. Bu özellik, makroekonomik stratejik plan ile karar alma ve uygulama sürecinin en önemli ortak paydalarından birini oluşturmaktadır.

Şekil 3, makroekonomik stratejik plan tasarımının ana çerçevesini göstermektedir. Öneri taslağında yer alan yükselen piyasa ekonomilerinin özelliklerini yansıtan standart, ortak payda olabilecek parametreler, daha önceki bölümde ifade edilen bilgiler ve ekte yer alan veriler ışığında oluşturulmuştur. Stratejik plan için ilk olarak, dört ana eksen oluşturulmuştur. İkinci işlemde, her eksen için, önemli olduğu uygun görülen üçer bileşen tanımlanmıştır. Son işlemde, ilk iki işlemin sonuçları ışığında, ekonomi-politik yaklaşım sergilenerek paydaşlara (iş dünyası ve kamu otoritesi) düşen rol ve fonksiyonların tahsisi yapılmıştır. Ayrıca, bileşenlerin örtüşen matris(diyagonal) alanları dikkate alınarak üzerinde durulması gereken tematik konular belirlenmiştir.

Ana Eksenler	Bileşenler	İyi Değerlendirilmesi/Kalitesinin Artırılması Gereken Alanlar			İyileştirilmesi/Güncellenmesi Gereken Alanlar			Mükayeseli Avantaj Oluşturabilecek Alanlar			Mükayeseli Dezavantaj Oluşturabilecek Alanlar			
		Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler	Bileşenler		
		Üzerinde Durulması Gereken Tematik Konular	GSYH'nin Düzey ve Kompozisyonu	Özel Sektörün Kapasite ve Performans	Demografik Yapı ve Özellikleri	Kamunun Rol ve Fonksiyonları	Tasarımların ve Yatırımların Yön ve Şekli	İletişim, Yönetişim Süreci	Jeostratejik Konum, Hinterland	Kara ve Deniz Doğal Kaynak Potansiyeli	Yeni Nesil Teknolojik Gelişmeler	İş Birliği ve Rekabetin İstikrarlı Dengesi	Finans, Üretim ve Ticaretin Yapılanma Parametreleri	Yeni Anormallikler, Gerçekleşmesi İmkânsız Olanlıklar
İyi Değerlendirilmesi/Kalitesinin Artırılması Gereken Alanlar (Bileşenler)	Bileşenler	GSYH'nin Düzey ve Kompozisyonu	İç ve Dış Piyasa, Dengeleşlik	Özel Sektörün Kapasite ve Performansı	İşletme Politikası ve Stratejileri Oluşturma	Demografik Yapı ve Özellikleri	Bilgi Beceri Meslek							
İyileştirilmesi/Güncellenmesi Gereken Alanlar	Bileşenler	Kamunun Rol ve Fonksiyonları		Tasarımların ve Yatırımların Yön ve Şekli		İletişim, Yönetişim Süreci								
Mükayeseli Avantaj Oluşturabilecek Alanlar	Bileşenler	Jeostratejik Konum, Hinterland		Kara ve Deniz Doğal Kaynak Potansiyeli		Yeni Nesil Teknolojik Gelişmeler								
Mükayeseli Dezavantaj Oluşturabilecek Alanlar	Bileşenler	İş Birliği ve Rekabetin İstikrarlı Dengesi		Finans, Üretim ve Ticaretin Yapılanma Parametreleri		Yeni Anormallikler, Gerçekleşmesi İmkânsız Olanlıklar								

Şekil 3. Makroekonomik Stratejik Planın Karşılaştırmalı Matrisi

Belirlenen işlemlere göre matris iki ana bloktan oluşmaktadır. İlk blokta, ulusal ve küresel çerçevede ekonomi politik görünümü değerlendirilmektedir. İkinci blokta ise, kamu otoritesi ve iş dünyasından oluşan paydaşların ekonomi politik yükümlülük alanları ve ekonomik ittifaklarının içeriği analiz edilmektedir. Her iki bloğun ortak paydasını, değerlendirme ve analizlerin arka planını, ana

kategorileri oluşturan alanlar ve içeriklerini yansıtan bileşenler şekillendirmektedir. Değerlendirme ve analiz süreçlerinin sonucunda, makroekonomik stratejik planın amacına ulaşabilmek için karar ve uygulamalarda ve eylemlerde dikkate alınması uygun görülen hususlara ulaşılmaktadır.

Makroekonomik stratejik planın amacı; bir ülkenin ekonomisinin diğerlerinden daha başarılı olması, daha iyi performans üretmesini sağlayabilecek tercih ve önceliklerini güncellemek için hangi işlere, işlemlere ve faaliyetlere odaklanması gerektiğini belirlemektir. Şekil 3'te yatay ve dikeyde gösterilen dört ana eksenin (yeşil ve turuncu kutular) yatay ve dikeyde yer alan on iki bileşenin (mavi kutular), tercihlerin ve önceliklerin güncellenme yönünü ve şeklini belirlemektedir. Bu nedenle, bileşenlerin küresel ekonominin ve yükselen piyasaların ulusal ekonomilerinin görünümünü yansıtacak kalitede olması özel önem taşımaktadır. Mevcut durum tespiti yanında planda amaca ulaşma sürecinde ele alınacak hususları kapsayan yol haritasının içeriği de yer almalıdır.

Söz konusu hususlar matriste çapraz olarak sıralanan (pembe kutular) ifadeler üzerinde durulması gereken tematik konular olarak tanımlanmıştır. Her bileşenin kesişim alanında ifade edilen eylem türleri, ilgili bileşenin planın amacına uygun yeniden yapılanması veya yeni tasarımı için yapılması gerekene işaret etmektedir. Tematik konular veya yapılması gerekenler, strateji dokümanı olan planın eylem göstergelerini ve faaliyetlerini ima etmektedir. Bileşenler ve eylem göstergeleri planın parçalarını oluşturduğundan planın kaliteli farklılık üretecek şekilde yeniden yapılandırılmasına odaklandığı ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminin bütün özelliklerini içermektedir.

Makroekonomik stratejik planın önemli boyutlarından biri de paydaşların ekonomi politik yükümlülük alanları konusunda da yol gösterici olmasıdır. Kamu otoritesinin ve iş dünyasının kendine özgü yükümlülükleri yanında ortak yükümlülükleri de tanımlanabilmektedir. İşletmelerin stratejik tepki üretme kapasitesini iyileştirme süreci iş dünyasını veya iş dünyasını temsil eden organizasyonların yükümlülük alanı içinde ele alınırken kamu otoritesinin yükümlülük alanına ise ulusal ekonomik güvenlik ve savunma sistemi ile ulusal tasarım konusu girmektedir. Her iki paydaş birlikte iş birliği içinde istikrar dostu üretim/büyüme mekanizması planlama ve uygulama ile kurumsal ekonomi koordinasyonunu işlevselleştirme ile ilgilenmesi imkân ve kaynakların etkin ve verimli kullanılmasına katkı sağlayacak özellik taşımaktadır.

Matriste yer alan ana eksenler, bileşenler ve tematik konular ile paydaşların ekonomi politik yükümlülük alanları Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) kullanılarak ağırlıklandırılmıştır. Böylece, her birinin hem kendi içlerinde hem de genel tablodaki nispi değerler içinde önemleri hesaplanmıştır. Bu mekanizma ile mevcut durum ve muhtemel gelişmeler yeniden değerlendirilerek makroekonomik stratejik planın tasarımındaki yaklaşım biçimi değiştirilebilir ve nispi önemler belirlenebilir. Dolayısıyla, güncellenebilir ve modüler özellikli bu model, yöntem analiz sürecinde konjonktürel ve yapısal analiz süreçlerinde ihtiyaç duyulan yetkinliği de kazandırmaktadır.

Yöntem

Çalışmada yükselen piyasa ekonomileri için Güçlü, Zayıf, Fırsatlar ve Tehditler (SWOT) ve Politik, Ekonomik, Sosyal ve Teknolojik (PEST) faktörlerin analizi mantığı dikkate alınarak geliştirilmiş stratejik plan için iyi değerlendirilmesi/kalitesinin artırılması gereken alanlar, iyileştirilmesi/güncellenmesi gereken alanlar, mukayeseli avantaj oluşturabilecek alanlar ve mukayeseli dezavantaj oluşturabilecek alanlar olmak üzere 4 alan belirlenmiştir. Daha sonra çalışmada, yükselen piyasalar için oluşturulan makroekonomik stratejik planın faktörlerinin önem sıralamasının belirlenmesi amacıyla çok kriterli karar verme tekniklerinden Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) kullanılmıştır.

SWOT analizinin terminolojisinde bileşenler açısından standart bir tanımlama yapmak mümkün olmasa da analize konu olan bu bileşenlerin tanımları şu şekilde sıralanabilir (Capon, 2004; Leigh, 2010):

- ✓ Güç: Yetkinlik, değerli kaynak veya niteliğin içsel bir geliştiricisi
- ✓ Zayıflık: Başarı için gerekli olan yeterlilik, kaynaklar veya niteliklerin içsel engelleyicisi
- ✓ Fırsat: Bir fayda elde etmek için takip edilebilecek veya artık değeri kullandırma yolunu açabilecek bir dışsal performans geliştiricisi
- ✓ Tehdit: Başarıları azaltma potansiyeline sahip dışsal bir performans engelleyicisi

Genellikle şirketlerin stratejik yapılarının belirlenmesi için kullanılan SWOT, bir şirkette bulunan ekibi ve iş performanslarını etkileyen iç ve dış faktörlerin belirlediği bir süreç olarak analiz edilmesini sağlamaktadır. SWOT analizindeki güçlü yönler, işletmelerin amaçlarına ulaşması ve müşterilerine verimli bir şekilde hizmet vermesi için ilgili olan iş kuruluşlarının iç yetenekleri ve olumlu faktörleridir. Zayıf yönler, bir organizasyonun performansını engelleyebilecek veya engelleyebilecek dışsal faktörler veya kısıtlamalardır. Bu nedenle, şirketin güçlü ve zayıf yönleri içsel unsurlardır. SWOT analizindeki fırsatlar, kuruluşlar dışında bağlantıları olan iş kuruluşlarını destekleyebilecek veya kolaylaştırabilecek faktörler veya özelliklerdir. Firmaların avantajlarından yararlanabilecekleri faktörler ise dış faktörlerdir. Tehditler, ulaşılabilir hedefleri engelleyebilecek veya geciktirebilecek şirket dışındaki olumsuz faktörlerle ilgilendirilir. Bu nedenle, fırsatlar ve tehditler çevresel faktörler olarak görülmektedir. Mevcut durumun SWOT analizi ile ortaya çıkarılması ile yeni içgörüler elde edilerek şablonlardan oluşan araç setleri sayesinde kurumlar rekabetçi ve stratejik hale getirilebilir (Gurl, 2019).

Literatürde ülkelerin çevresel, sosyal ve ekonomik olarak durumunun tespiti için SWOT tekniği sıklıkla kullanılmaktadır (Duarte, Helms, Anderson, & Etkin, 2006; Helms, Rodriguez, & Hargrave, 2011; Rachid & El Fadel, 2013; Hadjichambis, Reis, & Paraskeva-Hadjichambi, 2019). Örneğin, Duarte vd.(2006) çalışmalarında bu analizi kullanarak Venezuela'nın güçlü yönlerini, zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini belirlemişlerdir. Çalışmada elde edilen bulgulara dayanarak Venezuela reformuna uygun hedefler ve politikalar sunulmuştur. Helms, Rodriguez ve Hargrave (2011) çalışmalarında Arjantin'in girişimcilik potansiyelini SWOT tekniği ile değerlendirmişlerdir.

Mbazima, Mbonane ve Masekameni (2021) çalışmasında, güçlü, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler analiz çerçevesini kullanarak Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki çevre sağlığını değerlendirmiştir.

Çalışmada baz alınan diğer bir analiz tekniği olan PEST, politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik olmak üzere dört değişim kaynağının karşılık gelmektedir. PEST analizi, stratejik riski anlamak için güçlü ve yaygın olarak kullanılan bir araçtır. PEST içerisinde yer alan faktörler şu şekilde özetlenebilir (Sammut Bonnici & Galea, 2014):

- ✓ Politik Faktörler: Politika yapıcıların müdahale etme olasılığının bir göstergesi olarak ele alınabilir. Ticari kısıtlamalar ve politik istikrar da bir kurumun başarısını veya başarısızlığını belirleyebilecek zorunlu faktörlerdir.
- ✓ Ekonomik Faktörler: Ekonomik faktörler; bir ülkenin, piyasanın veya endüstrinin kârlılığı ve genel çekiciliği üzerinde en belirgin etkiye sahip faktörlerdendir. Bir ulusal ekonomi veya belirli bir endüstri sektörü için kullanılan ekonomik performansın en popüler göstergeleri; uluslararası ekonomik ilişkiler, ekonomik eğilimler, vergilendirme, ekonomik döngülerin mevsimselliği, piyasa ve ticaret döngüleri, dağıtım kanalları ve pazarlara erişim, GSYH, tüketici satın alma gücü, faiz, enflasyon ve döviz kuru olarak ifade edilebilir.
- ✓ Sosyal Faktörler: Sosyal eğilimler, çalışma kalıplarını yahut tutumlarını, tüketici zevklerini yahut da tercihlerini ve bir ürün veya hizmete yönelik talebin belirli türünü, biçimini ve hacmini göstermektedir. İçinde bulunulan toplumun davranışlarını izlemek, yorumlamak ve bunlara uygun politikalar üretmek önemlidir.
- ✓ Teknolojik Faktörler: Teknolojik değişim özellikle mevcut sınırlamaları zorlamaya çalışan girişimciler tarafından yaratılan yenilikçilik isteğinden kaynaklanmaktadır. Teknolojik atılımlar bazı endüstrilerin sonunu getirebileceği gibi yenileri için fırsatlar yaratabilir.

Literatürde PEST analizi; çevre, eğitim, ticaret vb. olmak üzere çok geniş bir çerçevede değerlendirme yapmak için kullanılmaktadır (Doherty, Steel, & Parrish, 2012; Barbara, Cortis, Perotti, Sammut, & Vella, 2017; Shtal, Buriak, & Amirbekuly, 2018; Zhao, Liu, & Xue, 2019; Cox, 2021). Örneğin, Barbara vd. (2017) çalışmalarında, Avrupa'nın ekonomik istikrarı için önemli bir rol oynayan sigorta sektörünün karşı karşıya olduğu tehditleri ve fırsatları dikkatli bir şekilde belirlemek amacıyla PEST analizi kullanmışlar ve temel zorlukları tespit etmişlerdir.

Literatürde SWOT ve PEST analizini birlikte değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır (Ha & Coghill, 2006; Shabanova, Ismagilove, Salimov, & Akhmadeev, 2015). PEST analizi ve varyasyonları, stratejik yönetim sürecinde değerlendirme aşamasının bir parçasını oluşturmaktadır. Süreç, kurumların çevrelerinin derinlemesine bir analiziyle başlamaktadır. Dış çevre analizi, SWOT analizinin "OT" (içsel güçlü ve içsel zayıf yönler, dışsal fırsatlar ve dışsal tehditler) bölümünü oluşturur (Sammut Bonnici & Galea, 2014). PEST ve SWOT'u birleştirmenin faydası eklektik bakış açısı oluşturulması yoluyla bütünsel bir değerlendirme imkânının sunulmasını sağlamaktadır.

Analitik Hiyerarşi Süreci kullanılarak yapılan çok kriterli karar verme, alternatiflerin veya projelerin önceliklendirilmesi ve seçiminde birçok değişken veya kriterin dikkate alındığı karmaşık ortamlarda karar verme tekniğidir. AHP yaklaşımı bir hedefe ulaşmak için alternatifleri; kriterler ve alt kriterler açısından değerlendirmektedir. İlk olarak, karşılıklı matris formunda ve dokuz puanlık bir ölçekte amaç ölçütleri arasında ikili karşılaştırmalar yapılır. Daha sonra alt kriterler, önceki süreçleri olmadan değerlendirilir ve bu süreç alternatiflerin en düşük katmanına ulaşana kadar devam eder (Saaty, 2001; Saaty, 2008).

Tablo 1. Saaty Önem Ölçeği

Önem Derecesi	Tanımı
1	Esit Derecede Önemli
3	Orta Derecede Önemli
5	Güçlü Derecede Önemde
7	Çok Güçlü Derecede Önemde
9	Son Derece Önemli
2,4,6,8	Ara Değerler

Kaynak: (Saaty, The Analytic Hierarchy and Analytic Network Measurement Processes: applications to decisions under risk, 2008; Ekren & Fındıkçı, 2016)

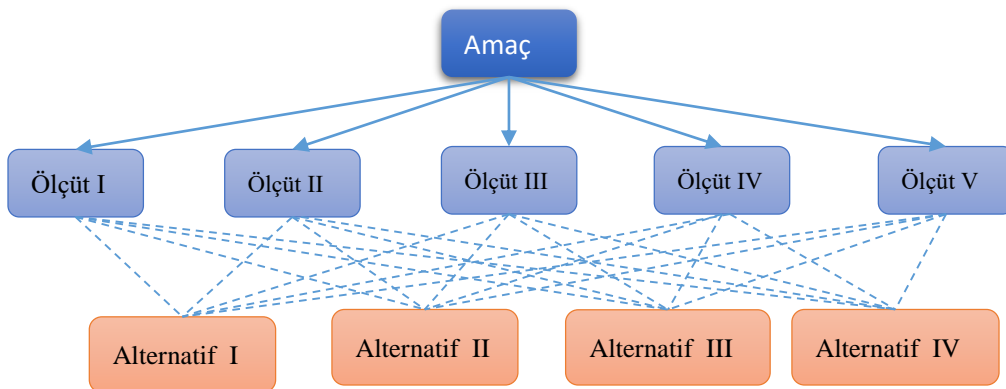
İkili karşılaştırma matrisi $A(a_{ij})$, öncelik matrisi $B(b_j)$ ile çarpılarak $C(c_i)$ matrisi elde edilir (Cheng & Li, 2001):

$$c_i = \sum_{j=1}^n a_{ij}b_j \quad i = (1, 2, \dots, n)$$

Daha sonra C vektörünü B vektöründeki karşılık gelen değerlere bölerek D öz vektörünü elde edilir. D vektöründeki sayıların ortalamasını alarak maksimum öz değeri (λ_{mak}) bulunur. n büyüklüğünde bir matris için tutarlılık endeksini (CI) şu şekilde hesaplanır:

$$CI = (\lambda_{mak} - n)/(n - 1)$$

Tutarlılık oranını (CR) ise tutarlılık endeksi rastsallık endeksine bölünerek elde edilir ($CR = CI / RI$). Bu değer $CR < 0.10$ karar vericinin yapmış olduğu ikili karşılaştırmaların tutarlı olduğunu göstermektedir.

Şekil 4. Analitik Hiyerarşi Sürecinin Genel Yapısı

Veri Seti

Çalışmada yükselen piyasa ekonomilerine ilişkin makroekonomik performans ve istikrar göstergeleri kullanılmıştır. Bu bağlamda seçilmiş ülkelerin 2002-2020 dönemine ait veriler kullanılarak eğilimleri değerlendirilmiştir. Böylece makroekonomik stratejik plana ilişkin bileşenler belirlenirken göstergelere göre ülkelerin görünümüleri, ekonomik fırsat ve tehditleri de dikkate alınmıştır.

Yükselen Piyasaların Makroekonomik Görünümü

Çalışmada öncelikle yükselen piyasa ekonomilerinin makroekonomik performans göstergeleri değerlendirilmiştir. Seçilmiş olan yükselen ekonomilerin, makroekonomik performans ve istikrar göstergeleri beşer yıllık ortalamalar alınarak incelenmiştir. Çalışmada yer alan ülkelere ait verilerden oluşturulmuş grafiklere ekte yer verilmiştir.

Büyüme oranlarına ilişkin veriler incelendiğinde (Şekil 5) 2002-2021 dönemi içinde 5 yıllık ortalama bazında en yüksek büyüme performansına sahip ilk iki ülke Çin ve Hindistan olurken 2017-2021 döneminde Çin'den sonra en iyi performansa sahip ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Dönemlere göre en düşük ortalama büyüme oranına sahip ülkeler farklılık gösterirken 2002-2006 döneminde İsrail, 2007-2011 döneminde Macaristan, 2017-2021 döneminde Tayland en düşük ortalama büyüme oranına sahip ülkeler olsalar da büyüme oranları pozitifdir. Ukrayna'nın periyotlar bazında ele alınan tüm performans göstergelerinde oldukça alt sıralarda yer aldığı görülmüştür ancak ilk kez 2012-2016 döneminde negatif büyüme oranı kaydetmiştir. Ukrayna'da çatışmaların ortaya çıkışı, seçim dönemi ve Kırım'ın işgali gibi siyasal bir konjonktürel geçiş dönemi yaşamasının etkilerinin olduğu açıktır.

Şekil 6'da incelenen dönem içerisinde enflasyon oranları genellikle %10 bandının altında seyretmiş olsa da Türkiye ve Ukrayna gibi ülkelerin yaşadıkları farklı ekonomik konjonktürler nedeniyle %10 bandının zaman zaman üzerine çıktıkları görülmektedir. Enflasyon oranı açısından; AB üyesi ülkeler ve Doğu'nun yükselen piyasaları olarak görülen Çin, Malezya, Tayvan, Güney Kore ve İsrail'in beşer yıllık periyotların son iki döneminde ortalamanın oldukça altında yer almaktadır. Dolayısıyla yapısal eksikliklerde ve üretim mekanizmalarında gerekli atılımları yapmış ülkelerin enflasyon oranlarının nispeten düşük olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bazı dönemlerde yaşanan düşük enflasyonun yanı sıra negatif enflasyon üretim süreçlerindeki aksama ve tüketim eğilimlerinde yavaşlamaya işaret edebilir. Literatürde yapılan farklı çalışmalar hem deflasyonun maliyetini yüksek olduğuna hem de enflasyonun ekonomideki rolüne dikkat çekerek her ülke için bireysel ekonomik koşullarında belirli bir oranda enflasyonun önemine dikkat çekmektedir (Billi & Kahn, 2008; Brunnermeier & Sannikov, 2016; Sapir, 2006). Bu nedenle ekonomilerde canlanma ve üretim süreçlerinin devamlılığı bakımından her ülkenin kendi koşullarına uygun olarak belirlenebilecek optimal bir enflasyon oranı olması önemlidir.

Şekil 7’de ülkelerin işsizlik oranı hususunda benzer bir eğilim izledikleri ve genellikle %15 bandının altında kaldıkları belirlenmiştir. İncelenen yükselen piyasalardan AB üyesi olanların belirli dönemlerde yüksek işsizlik oranına sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu yükselen piyasaların genelinin AB üyesi oldukları tarihlerden sonra işsizlik oranlarında düşüş yaşandığı gözlenmiştir. Tayland, Tayvan, Malezya ve Güney Kore listede en düşük işsizlik oranına sahip olan ülkeler olarak belirlenmiştir. Burada dikkat çekici olan nokta ise kolektivist kültüre sahip Uzak Doğu ülkelerinin işsizlik oranlarını düşük tutmakta genel anlamda başarılı olduğu görülürken, bir ekonomik birlik içerisinde yer alan ve kolektivist kültüre bir noktada adapte olan ülkelerin üyeliklerini takip eden yıllarda işsizlik oranlarında düşüş yaşanmasıdır².

Çalışmada döviz kurundaki dalgalanmaların yapısının belirlemesi için beş yıl içerisindeki değişim oranı ele alınmıştır. Şekil 8’de döviz kurlarındaki ortalama değişimin 2002-2006 döneminde yükselen piyasa ekonomilerinde yerel para birimlerinin dolara karşı değer kazandığı görülürken 2008 Küresel Finans Krizi’nin ardından piyasalarda bir dönüşüm süreci başlamış bazı ülkelerin para birimlerinde değer kayıpları oluşmuştur. Bu süreçte yükselen piyasalar krizi israf etmemek adına yeni tedbirler ve politikalar üretmeye çalışmışlardır. Zira üretilen politikalarda başarılı olan ülkelerin yanı sıra krizi doğru şekilde değerlendiremeyen/para ve maliye politikalarında yeterli atılımın yapılamadığı ülkeler olduğu da görülmüştür. Öte yandan, yerel para birimlerinde dolara karşı yaşanan değer kayıpları COVID-19 Krizi ile daha dalgalı hale gelmiştir.

Cari denge performanslarında Çin en yüksek seviyede cari fazlası olan ülke olmasına karşın Şekil 9’da görüldüğü üzere, inceleme cari denge/GSYH oranlamasına göre yapıldığında 2002-2006 ve 2007-2011 dönemlerinde en iyi performansa sahip ülkelerin Malezya ve Tayvan olduğu görülmektedir. 2002-2006 ve 2007-2011 dönemlerinden farklı olarak Güney Kore 2012-2016 döneminde cari denge/GSYH açısından Tayvan’dan sonra en iyi performansı göstermektedir. Ancak 2017-2021 dönemi hem ülkelerin ulusal sorunları hem de 2019 yılında başlayan COVID-19 krizi makroekonomik performanslarda farklılıklara neden olmuştur. Bu durum ülkelerin cari denge performansına da yansımış bazı ülkeler krizi değerlendirerek performansını arttırırken, bazı ülkelerinde performansının düşmesine sebep olmuştur.

Şekil 10’da verilen grafikler incelendiğinde ülkelerin genellikle bütçe dengesinde açık verdiği görülmektedir. 2017-2021 periyodu dışındaki dönemlerde Güney Kore, Türkiye ve Bulgaristan bütçe fazlası veren ülkelerdendir. 2017 sonrası dünya ekonomisinde küresel değişimler ve 2020 COVID-19 Krizi’nin etkisi ile yapılan toparlanma teşvikleri ile tüm ülkelerin bütçe dengesinin bozulmasının ardındaki sebeplerden birisidir. Şekil 11’de yükselen piyasaların borç/GSYH oranlarının genelde yüksek seviyelerde olduğu görülürken 2002-2006 ve 2017-2021 periyotlarında %80’i aşan ülkelerin

² Örgüt kültüründe bireycilik ve kolektivizmin yoğun olduğu kültürel yapılar hakkında daha detaylı bilgi için bkz: (Hofstede, 1980; Martella & Maass, 2000; Green, Deschamps., & Paez, 2005).

olduğu görülmektedir. Hindistan ve İsrail'in borçlanma oranları yüksek olmasına rağmen diğer göstergeleri incelendiğinde performanslarının iyi olduğu görülmektedir. Burada unutulmaması gereken ise borç/GSYH, cari denge/GSYH ve bütçe dengesi/GSYH'nin ekonomik açıdan alternatif maliyet olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle borçlanan, cari dengesinde ve/veya bütçe dengesinden açık veren ülkelerin makroekonomik performans göstergelerinin eğilimin yön/şekli önemlidir. Çünkü ülkelerin elde ettikleri performansın ürettiği yan etki olarak alternatif maliyet göstergelerinin ekonomik açıdan yerinde kullanıp/kullanmadıklarını göstermektedir. Bu nokta alternatif maliyet göstergelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanıp sağlanmaması, maliyetlerin yönetiminde ve kullanımında ilgili ülkelerin yetkinleşip yetkinleşmemesi açısından kritiktir.

Şekil 12'de incelenen ülkelerin tasarruf oranları %50 oranının altında seyrettiği görülmekle beraber Çin, Güney Kore ve Tayvan'ın yüksek tasarruf oranlarına sahip olduğu Polonya, Bulgaristan ve Ukrayna gibi ülkelerin tasarruf oranlarının %20'nin altında kaldığı belirlenmiştir. Tasarruf oranlarının yüksekliği ülkelerin kalkınma hamleleri için oldukça önemlidir (Adams, 1971; Harbaugh, 2004). Ayrıca Şekil 13'te incelenen ülkelerin yatırım oranlarının %50'nin altında olduğu görülmekle beraber ülkelerde bu yatırımların hangi kalemlere yansıtıldığının detaylı incelenmesi ekonomik kalkınmanın biçimlendirilmesi açısından önemini de ortaya çıkaracaktır.

Bulgular

Çalışmada öncelikle SWOT ve PEST analizlerinin metodolojisine uygun olarak içsel ve dışsal faktörler belirlenmiştir. Makroekonomik stratejik plan yaklaşımına göre, yükselen piyasa ekonomilerinin iyi değerlendirilmesi/kalitesinin artırılması gereken alanlar, iyileştirilmesi/güncellenmesi gereken alanlar, mukayeseli avantaj oluşturabilecek alanlar ve mukayeseli dezavantaj oluşturabilecek alanları ana eksenler olarak tasnif edilmiştir. Daha sonra, analizde yer alan ana eksenlere ilişkin ikili karşılaştırmalar yapılmış, her bir ana ekseninde yer alan bileşenlerin grup içi önem dereceleri belirlenmiş ve her bir bileşen için bütünlük önem dereceleri tespit edilmiştir. Ardından bileşen ait önem dereceleri matrisi ile her bir stratejiye ilişkin oluşturulan önem derecesi ağırlıkları matrisi çarpılarak stratejilerinin önem sırası belirlenmiştir.

Analizde yer alan tüm bileşenlerin bütünlük önem dereceleri, derlenen ve değerlendirilen veri ve bilgiler doğrultusunda yapılan çalışma sonucunda belirlenmiştir. Karşılaştırmada Saaty (1980) tarafından önerilen 1-9 karşılaştırma ölçeği kullanılmıştır. Bileşenler karşılaştırılarak önem derecesinin belirlenmesi sürecinde karar vermede çalışma grubu makroekonomik göstergeler ve ulusal/uluslararası rapor/plan ve programlara göre ifade ettiği görüşleri dikkate alınmıştır. AHP analizi sonucunda en önemli ana eksen %31 ile mukayeseli dezavantaj oluşturabilecek alanları olurken en az öneme sahip ana eksen ise 0.19 ile iyi değerlendirilmesi/kalitesinin artırılması gereken alanlar olmuştur (bkz. Tablo 2).

Ardından bileşen ağırlıklarıyla ana eksen ağırlıkları çarpılarak AHP modelinde yer aldığı üzere küresel ağırlıklar elde edilmiştir. Küresel ağırlıklara göre en önemli alt bileşenler mukayeseli dezavantaj oluşturacak alanlardan olan iş birliği ve rekabetin istikrarsız dengesi ile finans, üretim ve ticaretin yapılanma parametreleri olarak tespit edilmiştir (bkz. Tablo 2).

Bulgular sonucunda ilk sırada yer alan ve en çok önem verilmesi gereken strateji %34 önem derecesi ile kamu otoritesinin yükümlülüğü olarak ele alınan “ulusal ekonomik güvenlik ve savunma sistemini, ulusal yapı ve ilişkiler sistemini güçlendirmesi” olarak belirlenmiştir. İkinci en önemli stratejinin %27 ile iş dünyasının yükümlülüğü olarak ifade edilen “işletmelerin stratejik tepki üretme kapasitesinin iyileştirilmesi” olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü ve dördüncü stratejiler kamu ve iş dünyası iş birliği/ortak yükümlülükler şeklinde ele alınmış ve hemen hemen yakın öneme sahip oldukları belirlenmiştir. Bu noktada “istikrar dostu üretim/büyüme mekanizmasının planlanması ve uygulanması” ile “kurumsal koordinasyonun işlevselleştirilmesi” yükselen piyasalar için ilk iki önceliklerini gerçekleştirdiklerinde gündeme almaları gereken diğer konular olarak ifade edilebilir.

Ekren, Fındıkcı Erdoğan ve Bildik (2020) çalışmasıyla Yükselen Piyasalar Karması makroekonomik performansa göre belirlenmiştir. Bu çalışmayla da yükselen piyasa ekonomilerinin tercihlerini ve önceliklerini güncelleme sürecinde makroekonomik stratejik planın rol/fonksiyonu ele alınmıştır. Daha sonra ise seçilecek yükselen piyasa grubu veya ülke için ana stratejilere uygun modüler makroekonomik program tasarımı önerisi üzerinde çalışılması planlanmaktadır.

Tablo 2. Makroekonomik Stratejik Planın Karşılaştırmalı Matrisi Ağırlıklı

					0.2687	0.1870	0.1817	0.3521	
					İŞ DÜNYASININ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	KAMU OTORİTESİ VE İŞ DÜNYASI İŞ BİRLİĞİ	KAMU OTORİTESİ VE İŞ DÜNYASI İŞ BİRLİĞİ	KAMU OTORİTESİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	
Ana Eksenler	Grup Skoru	Bileşenler	Yerel Ağırlıklar	Küresel Ağırlıklar	(İşletmelerin Stratejik Tepki Üretme Kapasitesini İyileştirme)	(Kurumsal Ekonomi Koordinasyonunu İşlevselleştirme)	(İstikrar Dostu Üretim/Büyüme Mekanizması Planlama ve uygulama)	(Ulusal Ekonomik Güvenlik ve Savunma Sistemini, Ulusal Yapı ve İlişkiler Sistemini Güçlendirilmesi)	
İyi değerlendirilmesi / kalitesinin artırılması gereken alanlar	0.19	GSYH'nin Düzey ve Kompozisyonu	0.198	0.037	0.276	0.119	0.462	0.144	
		Özel Sektörün Kapasite ve Performansı	0.312	0.059	0.466	0.277	0.161	0.096	
		Demografik Yapı ve Özellikleri	0.490	0.093	0.207	0.207	0.096	0.464	
Mukayeseli avantaj oluşturabilecek alanlar	0.24	Jeostratejik Konum, Hinterland	0.411	0.100	0.450	0.142	0.087	0.321	
		Kara ve Deniz Doğal Kaynak Potansiyeli	0.261	0.064	0.466	0.161	0.096	0.277	
		Yeni Nesil Teknolojik Gelişmeler	0.328	0.080	0.186	0.099	0.251	0.463	
Mukayeseli dezavantaj oluşturabilecek alanlar	0.31	İş Birliği ve Rekabetin İstikrarsız Dengesi	0.443	0.138	0.277	0.161	0.096	0.466	
		Finans, Üretim ve Ticaretin Yapılanma Parametreleri	0.387	0.120	0.277	0.161	0.096	0.466	
		Yeni Anormallikler, Gerçekleşmesi İmkânsız Olasılıklar	0.170	0.053	0.277	0.161	0.096	0.466	
İyileştirilmesi/ Güncellenmesi gereken alanlar	0.26	Kamunun Rol ve Fonksiyonları	0.411	0.105	0.096	0.277	0.161	0.466	
		Tasarrufların ve Yatırımların Yön ve Şekli	0.328	0.084	0.161	0.277	0.466	0.096	
		İletişim, Yönetişim Süreci	0.261	0.067	0.182	0.182	0.379	0.138	
Karşılaştırmaların Tutarlılık Oranı									
<p>Grup Skorlar n:4 λ: 4.236 CI: 0.079 CR:0.087 Yerel Ağırlıkları G1: n:3 λ: 3.054 CI: 0.0268 CR:0.046 G2: n:3 λ: 3.054 CI: 0.0268 CR:0.046 G3: n:3 λ: 3.018 CI: 0.009 CR:0.016 G4: n:3 λ:3.054 CI: 0.0268 CR:0.046</p>					Kriterler-Stratejiler				
						n	λ	CI	CR
					K1	4	4.157	0.052	0.058
					K2	4	4.031	0.010	0.011
					K3	4	4.177	0.059	0.065
					K4	4	4.081	0.027	0.030
					K5	4	4.031	0.010	0.011
					K6	4	4.126	0.042	0.047
					K7	4	4.031	0.010	0.011
					K8	4	4.031	0.010	0.011
					K9	4	4.031	0.010	0.011
					K10	4	4.031	0.010	0.011
					K11	4	4.031	0.010	0.011
K12	4	4.217	0.072	0.080					

SONUÇ

Bu yüzyılın ilk 20 yıllık dönemi, 20. yüzyıldan devreden istikrarsızlıkların, krizlerin, dengesizliklerin ve eşitsizliklerin yanında 21. yüzyıla özgü; öngörülemeyen, farklı ekonomik neden ve/veya sonuçlara yenilerini de ekleyerek ve değişerek bir süreci ortaya çıkarmıştır. Söz konusu süreç ve görünüm, küresel ve ulusal düzeylerde oldukça büyük tutarlara ulaşan maliyetler de üretmiştir. Yükselen piyasa ekonomilerinin, mevcut durumu ve muhtemel geleceği algılama ve uygun tepki üretebilmesi, ulusal ekonomilerinin tercihlerini ve önceliklerini güncelleme yetkinliğine bağlı olacaktır. Ekonomik yapı ve ilişkiler sistemi ile makroekonomik stratejik plan bu yetkinliğin kazanılmasında önemli perspektif sunmaktadır.

Ekonomik yapı ve ilişkiler sistemi; ekonominin işleyişini, ekonomi politik bakış açısıyla, makro ve mikro boyutlarda açıklamayı sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Sistemin teorik ve uygulama çerçevesini kavramsallaştırmak amacıyla bu çerçevede farklı bir ekonomi tanımı da yapılmıştır. Yükselen piyasa ekonomilerinin, ulusal ve küresel gelişmeleri dikkate alarak sisteme ihtiyaçlarına uygun ne tür ek modüller ve bileşenler eklemesi gerektiğine de değinilmiştir.

Makroekonomik stratejik plan, ulusal ve küresel ekonomi politik görünümün değerlendirilmesinde dikkate alınması uygun görülen eksenler ve bileşenler göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır. Plan, ayrıca, ekonomi yönetiminin ve şirketler kesiminin ekonomi politik rol ve fonksiyonlarına işaret etmektedir. Her iki konunun ortak paydası özelliği taşıyan eylem alanları olarak da tanımlanabilecek tematik konular da belirlenmiştir.

Matris terminolojisi çerçevesinde, yükselen piyasa ekonomilerinin genel durumunu yansıtacak formatta hazırlanan planın içeriklerinin ve göstergelerinin ağırlıklandırılmasında AHP metodolojisi kullanılmıştır. İlk aşamada, ana eksenler ile ilişkili bileşenlerin önem sıralaması ulusal ve küresel ekonomi politik görünüm dikkate alınarak belirlenmiştir. Daha sonra AHP modeliyle, matriste yer alan tüm değişkenlerin ağırlıklarını hesaplanmıştır. Bu yaklaşım, matrisin her parçasının birbirine bağlı olduğuna, matrisin genel özelliklerini yansıttığına dayanmaktadır. Modelin algoritması, kantitatif ve kalitatif göstergelerin, bilginin ve tecrübenin dikkate alınmasını mümkün kıldığından ekonomi politik ilişkileri yansıtabilme özelliğine sahiptir.

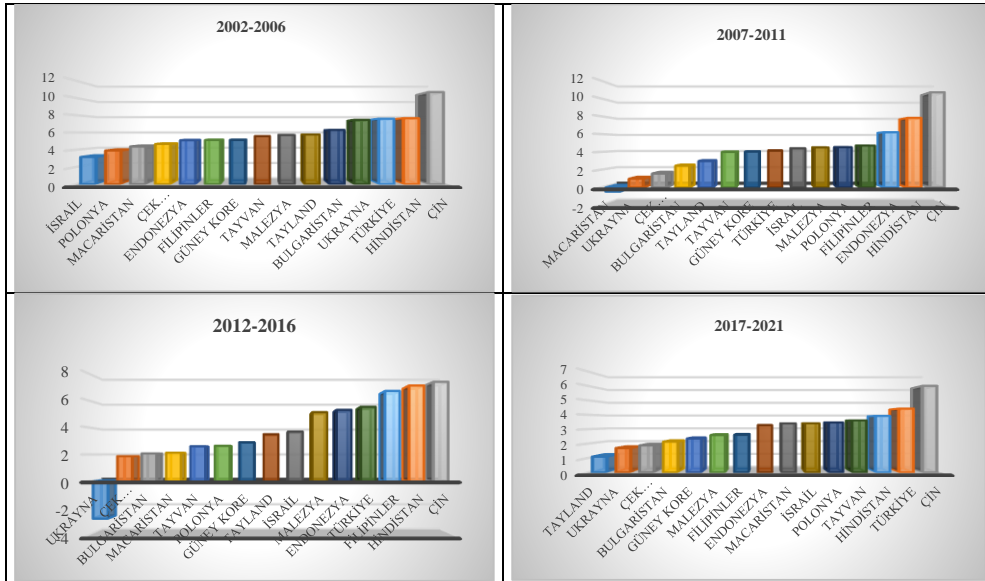
Ulusal ekonominin kırılganlıkları, karşılaşılabileceği muhtemel tehditler, korunması gereken aktifler ve değerler arasında ilişkileri yeniden yapılandırmaya odaklanan plan, karar alma ve uygulama sürecinin önemli araçlarından biri olabilecek özellikler taşımaktadır. Planın amacı, sahip olunan imkân ve kaynakların kullanım yön ve şeklini yeniden yapılandırarak ekonomik yapı ve ilişkiler sisteminin kaliteli farklılık üretmesi için uygun ortam hazırlamaktır.

Makroekonomik stratejik planın belirlenecek yükselen piyasa ekonomisi bazında daha detaylı modeli bir başka çalışmada ele alınacaktır. Paydaşların ekonomi politik yükümlülük alanlarının içerikleri, bu alanlarla ilgili eylemlerin uygulama mekanizması ise seçilen yükselen piyasa ekonomisinin

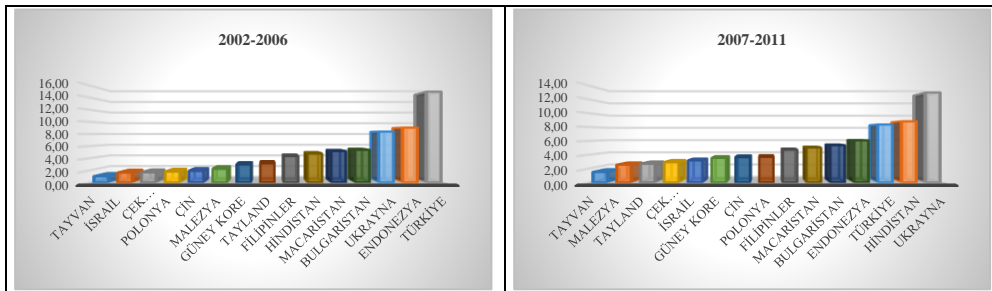
ihtiyaçlarına uygun formata göre tanımlanacaktır. Diğer bir ifadeyle, söz konusu mekanizma ile ilgili araçları ve stratejileri içeren yol haritası da çalışma ifade edilecektir.

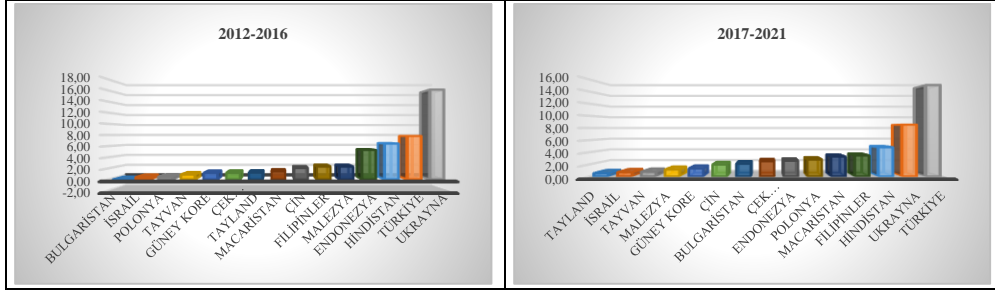
Ekren, Fındıkçı Erdoğan ve Bildik (2020) çalışmasında yükselen piyasa ekonomilerinin performanslarına göre sıralama metodolojisiyle bu makalede ele alınan yükselen piyasa ekonomilerinin tercih ve önceliklerini güncellemeye yönelik stratejik plan terminolojisi ortak paydaya sahiptir. Bu eşleşme; yükselen piyasa ekonomilerinin, makroekonomik kapasitelerini ve performanslarını iyileştirmeyi dikkate almasına ek olarak ihtiyaçlarına ve sorunlarının çözümüne yönelik bileşenleri içeren modüler ekonomik programa sahip olmalarının önemini ima etmektedir. Mukayeseli makroekonomik performans trendlerini izlemek ve değerlendirmek ve krizlere tepki modellerini/yöntemlerini geliştirmek ve uygulamak istikrar dönemlerinin reform matrislerini oluşturmak her zaman önemli olagelmıştır. Makroekonomi politik içeriği olan ulusal ekonomi alanı yükselen piyasa ekonomileri açısından, bu nedenle, özel önem taşımaktadır. Dolayısıyla, ekonomik yapı ve ilişkiler sistemi ile makroekonomik stratejik plan, bir alan olarak ulusal ekonomi bilim dalının gündeme gelmesinin önemine işaret etmektedir.

EKLER

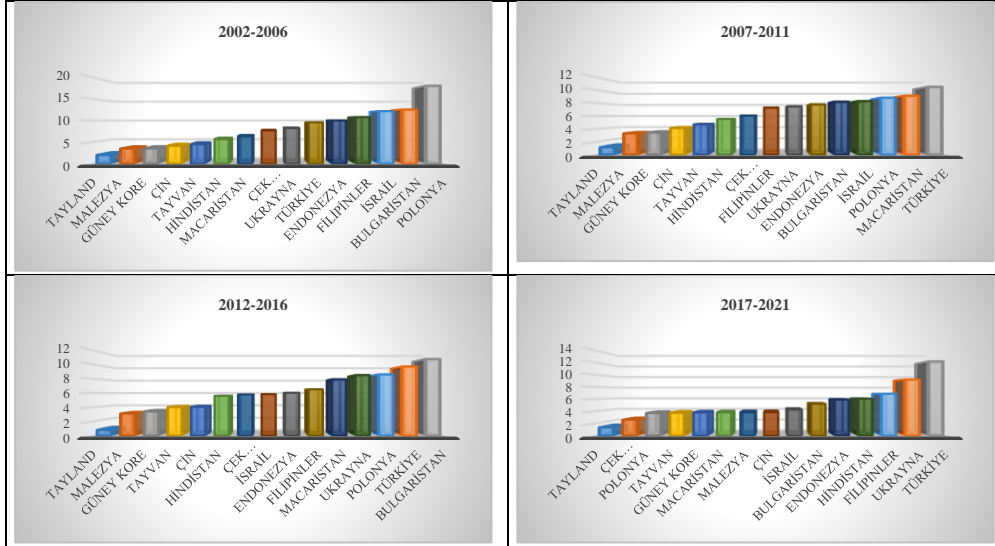

Şekil 5. 2002-2021 Büyüme Oranlarının Beşer Yıllık Ortalaması

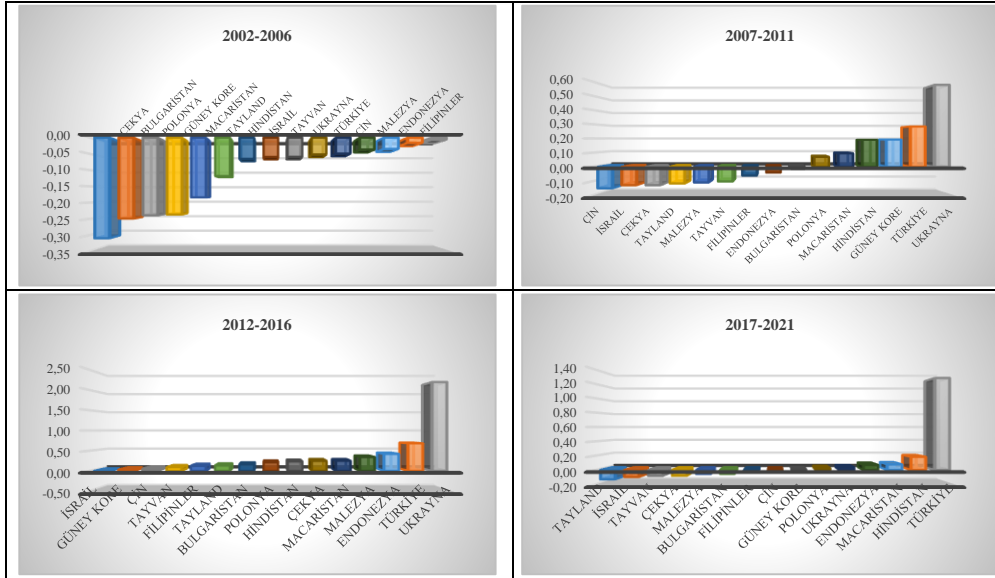

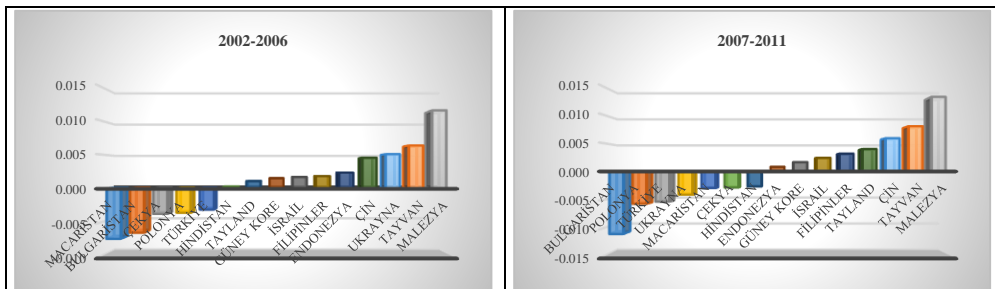
Şekil 6.2002-2021 Enflasyon Oranlarının Beşer Yıllık Ortalaması

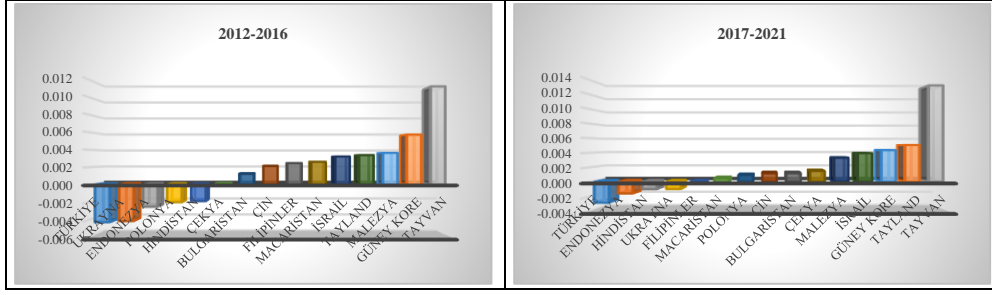

Şekil 7.2002-2021 İşsizlik Oranlarının Beşer Yıllık Ortalaması

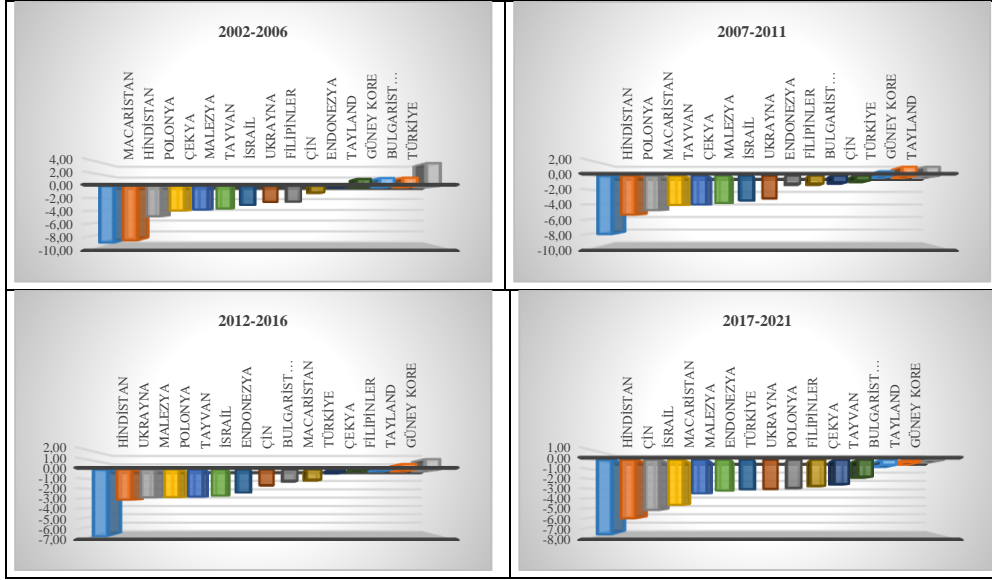

Şekil 8.2002-2021 Döviz Kuru Değişim Oranları

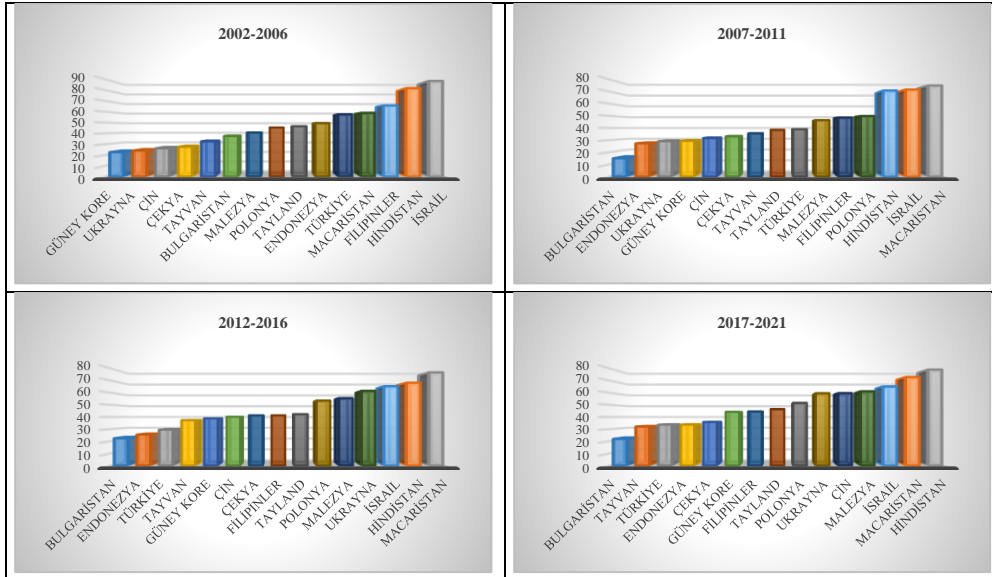

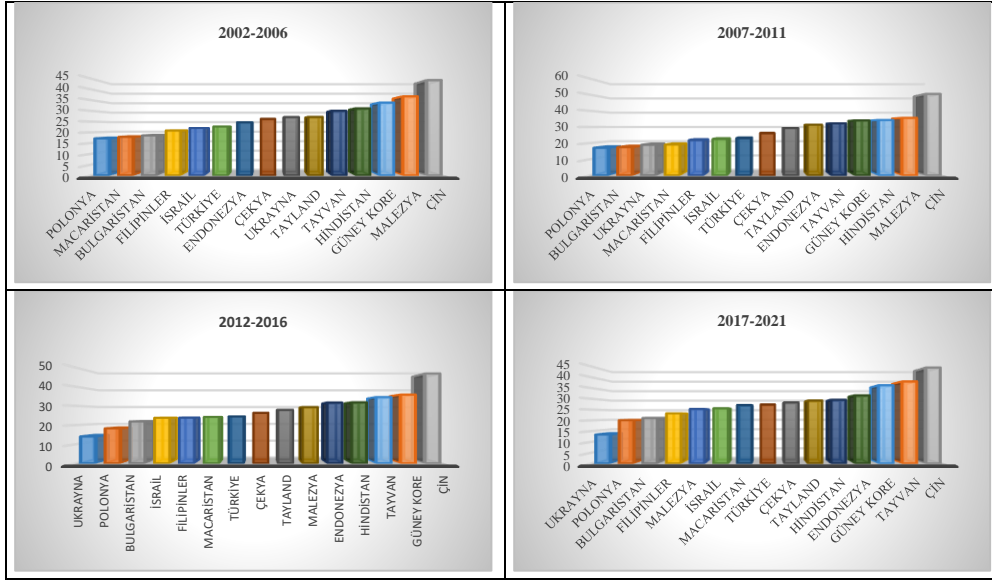
Şekil 9.2002-2021 Cari Denge/GSYH Oranı Beşer Yıllık Ortalaması

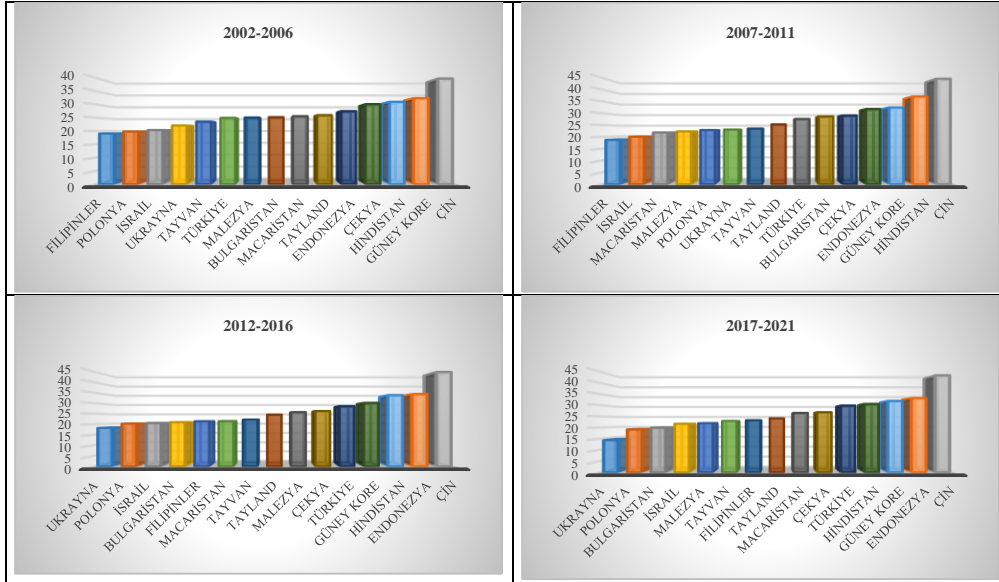
Şekil 10.2002-2021 Bütçe Dengesi/GSYH Oranı Beşer Yıllık Ortalaması

Şekil 11.2002-2021 Borç/GSYH Oranı Beşer Yıllık Ortalaması

Şekil 12.2002-2021 Tasarruf Oranı Beşer Yıllık Ortalaması

Şekil 13.2002-2021 Yatırım Oranı Beşer Yıllık Ortalaması

KAYNAKÇA

- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2013). *Why nations fail: the origins of power, prosperity and poverty*. Londra: Profile Books.
- Adams, N. A. (1971). Dependency rates and savings rates: Comment. *The American Economic Review*, 61(3), 472-475.
- Akerlof, G. A., & Shiller, R. J. (2010). *Hayvansal güdüler*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Barbara, C., Cortis, D., Perotti, R., Sammut, C., & Vella, A. (2017). The European insurance industry: A PEST analysis. *International Journal of Financial Studies*, 5(2), 14-34.
- Barro, R. J. (1989). The Ricardian approach to budget deficit. *Journal of Economic Perspectives*, 3(2), 37-54.
- Billi, R. M., & Kahn, G. A. (2008). What is the optimal inflation rate? *Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review*, 93(2), 5-28.
- Brunnermeier, M. K., & Sannikov, Y. (2016). On the optimal inflation rate. *American Economic Review*, 106(5), 484-89.
- Cable, V. (1995). What is international economic security. *International Affairs*, 71(2), 305-324.
- Capon, C. (2004). *Understanding organisational context: Inside and outside organisation*. Londra: Pearson Education.
- Cheng, E. W., & Li, H. (2001). Analytic hierarchy process. *Measuring Business Excellence*, 5(3).
- Constantine, C. (2017). Economic structures, institutions and economic performance. *Journal of Economic Structures*, 6(1), 1-18.
- Cox, J. (2021). The higher education environment driving academic library strategy: A political, economic, social and technological (PEST) analysis. *The Journal of Academic Librarianship*, 47(1), 0-0.
- Doherty, I., Steel, C., & Parrish, D. (2012). The challenges and opportunities for professional societies in higher education in Australasia: A PEST analysis. *Australasian Journal of Educational Technology*, 28(1), 105-121.
- Duarte, C., Helms, M. M., Anderson, M. S., & Ettkin, L. P. (2006). The challenge of Venezuela: A SWOT analysis. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 16(3-4).
- Economic Intelligence Unit. (2009). *Manning the barricades: Who's at risk as deepening economic distress foments social unrest*. Londra: Economic Intelligence Unit.

- Ekren, N., & Fındıkçı, M. (2016). AHP ve VIKOR yöntemleri ile Avrupa Birliği'ne üye ülkeler ve Türkiye'nin ekonomik performanslarının değerlendirilmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(33), 525-536.
- Ekren, N., Aykaç Alp, E., & Yağmur, M. (2017). Macroeconomic performance index: A new approach to calculation of economic wellbeing. *Applied Economics*, 49(53), 5462-5476.
- Ekren, N., Fındıkçı Erdoğan, M., & Bildik, K. H. (2021). Yükselen Piyasa Ekonomileri Karması: EM2-18 modeli uygulaması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 632-660.
- Fındıkçı Erdoğan, M. (2020). Türkiye dâhil seçilmiş yükselen piyasa ekonomileri için makroekonomik performans ölçümü: Mukayeseli bir analiz . *İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul.
- Green, E. G., D. J., & Paez, D. (2005). Variation of individualism and collectivism within and between 20 countries: A typological analysis. *Journal of cross-cultural psychology*, 36(3), 321-339.
- Gurl, E. (2019). SWOT analysis: A theoretical review. *Procedia Computer Science*, 1145-1154.
- Ha, H., & Coghill, K. (2006). E-government in Singapore-a SWOT and PEST analysis. *Asia-Pacific Social Science Review*, 6(2), 103-130.
- Hadjichambis, A. C., Reis, P., & Paraskeva-Hadjichambi, D. (2019). *European SWOT analysis on education for environmental citizenship*. Lemesos: University of Lisbon, Cyprus Centre for Environmental Research and Education & European Network for Environmental Citizenship.
- Harbaugh, R. (2004). China's high savings rates. *National Chengchi University, Chinese in conference*, 1-18.
- Helms, M. M., Rodriguez, L., & Hargrave, W. B. (2011). Entrepreneurial potential in Argentina: a SWOT analysis. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 21(3), 269-287.
- Hofstede, G. (1980). Culture and organizations. *International studies of management & organization*, 10(4), 15-41.
- IMF. (2022a). *World economic outlook: War sets back the global recovery*. Washington: IMF.
- IMF. (2022b). *Global Financial stability report—Shockwaves from the war in Ukraine test the financial system's resilience*. Washington DC: IMF.
- IMF. (2022c). *Fiscal monitor: Fiscal policy from pandemic to war*. Washington: IMF.
- Jack, D. (2002). Performance budgeting is accrual accounting required? *IMF Working Paper*, 1-29.

- Krugman, P. (2015, Nisan 29). *The austerity delusion*. The Guardian Web Sitesi: <https://www.theguardian.com/business/ng-interactive/2015/apr/29/the-austerity-delusion>
adresinden alındı
- Leigh, D. (2010). SWOT analysis. R. Watkins, & D. Leigh içinde, *Handbook of improving performance in the workplace, the handbook of selecting and implementing performance interventions* (s. 115-140). San Francisco: Pfeiffer A Wiley Imprint.
- Martella, D., & Maass, A. (2000). Unemployment and life satisfaction: The moderating role of time structure and collectivism. *Journal of Applied Social Psychology, 30*(5), 1095-1108.
- Mbazima, S. J., Mbonane, T. P., & Masekamani, M. D. (2021). A SWOT analysis of contemporary gaps and a possible diagnostic tool for environmental health in an upper-middle income country: a case study of South Africa. *International Journal of Environmental Health Research, 1*-23.
- OECD. (2021). *OECD economic outlook, Volume 2021*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2022a). *OECD journal on budgeting, Volume 2022 Issue 1*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2022b). *The short and winding road to 2030: Measuring distance to the SDG targets*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2022c). *Main economic indicators, Volume 2022 Issue 5*. Paris: OECD Publishing.
- Rachid, G., & El Fadel, M. (2013). Comparative SWOT analysis of strategic environmental assessment systems in the Middle East and North Africa region. *Journal of Environmental Management, 125*, 85-93.
- Rotberg, R. I. (2003). Failed states, collapsed states, weak states: Causes and indicator. R. I. Rotberg içinde, *State failure and state weakness in a time of terror* (s. 1-26). Washington: Brookings Institution Press.
- Saaty, T. L. (2001). Fundamentals of the analytic hierarchy process. In *The analytic hierarchy process in natural resource and environmental decision making*. Springer, 15-35.
- Saaty, T. L. (2008). The Analytic Hierarchy and Analytic Network Measurement Processes: applications to decisions under risk. *European Journal of Pure And Applied Mathematics, 1*(1), 83-98.
- Sammut Bonnici, T., & Galea, D. (2014). PEST analysis. T. Sammut Bonnici, & J. McGee içinde, *Wiley encyclopedia of management* (s. 1-7). New York: John Wiley & Sons, Ltd.
- Sapir, J. (2006). What should the inflation rate be?(On the importance of a long-standing discussion for defining today's development strategy for Russia). *Studies on Russian Economic Development, 17*(3), 240-247.

- Scheuer, M. (2007). *Kudret körlüğü: Batı terörle savaşını neden kaybediyor?* Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Shabanova, L., Ismagilove, G. N., Salimov, L. N., & Akhmadeev, M. G. (2015). PEST - analysis and SWOT - analysis as the most important tools to strengthen the competitive advantages of commercial enterprises. *Mediterranean Journal of Socail Sciences*, 6(3), 705-709.
- Shtal, T., Buriak, M. M., & Amirbekuly, Y. (2018). Methods of analysis pf the external environemnt of business activities. *Revista Espacios*, 39(12), 20-28.
- Stout, L. A. (2012). Uncertainty, dangerous optimism, and speculation: An inquiry into some limits of democratic governance. *Cornell L. Rev*, 97, 1177-1212.
- Taleb, N. N. (2008). *Siyah kuğu - olasılıksız görünenin etkisi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- UN. (2021). *World economic situations prospects*. New York: UN Publications.
- WEF. (2022). *The global risks report 2022*. Cenevre: World Economic Forum.
- Zhao, J., Liu, H., & Xue, W. (2019). Pest embedded swot analysis on china's e-commerce industry development strategy. *Journal of Electronic Commerce in Organisations*, 17(2), 55-68.